

SLOVENSKA PODNEBNA NEVTRALNOST DO LETA 2030

Povzetek

Človeštvo zelo močno ogroža zlasti segrevanje ozračja, ki ga povzročamo ljudje, nezdravo prehranjevanje, preveliko izčrpavanje naravnih virov ter prehitra rast števila prebivalstva. Slovence neposredno ogrožajo mogoči gozdni požari velikih razsežnosti, vse bolj debela toča, žled in nenadni hudourni nalivi ter orkanski vetrovi.

Zato moramo zemljani vsaj v naslednjih desetih letih ustaviti nadaljnje segrevanje ozračja in tako doseči podnebno nevtralnost do leta 2030. Zatem je treba postopno zniževati povprečno temperaturo ozračja planeta Zemlje vsaj za 0,5°C glede na stanje leta 2020.

Izpusti toplogrednih plinov so v Sloveniji leta 2018 znašali okoli 17 milijonov ton. Slovenska družba lahko postane podnebno nevtralna do leta 2030, če bi vsako leto v stavbe vgradili vsaj 6 mio. ton CO₂, v izolacijo zgradb iz konoplje in slame 2 mio. ton CO₂, v druge trajne materiale iz lesa, vsaj 1 mio. ton CO₂. Če bi ukinili večino elektrarn na fosilna goriva bi se emisije CO₂ lahko zmanjšale vsaj za 4,5 mio. ton CO₂. Z uveljavitvijo električnih osebnih vozil, elektrifikacijo javnega mestnega prometa in uveljavljanjem vodika za pogon težkih tovornjakov bi morda zmanjšali izpuste CO₂ vsaj za 2 mio. ton. Industrija, kmetijstvo in široka raba in odpadki bi lahko zmanjšali izpuste CO₂ vsaj za 1,5 mio. ton.

Izredno veliko lahko storimo zase in za otroke, če obnovimo obstoječe zgradbe in gradimo nove tako, da se bo za vse potrebe zgradb in vsaj za osebna električna vozila uporabljalo elektriko in toploto sončnega sevanja in če bomo pridelali na sonaravni način vsaj večino zelenjave in sadja tudi v urbaniziranih sredinah. Drugo zdravo hrano bomo kupovali predvsem pri lokalnih eko kmetovalcih.

Vsaj 304 milijonov nepovratnih sredstev in 476 mio. evrov povratnih sredstev EU, naj država vложи v zgraditev 4000 lesenih energetske in delno prehranske samooskrbnih najemnih kadrovske in 2000 najemnih socialnih stanovanj ali vrstnih hiš. V zgraditev 4000 enakovrstnih zasebnih hiš ali stanovanj ali v dograditev obstoječih zgradb naj se vложи 105 mio. evrov nepovratnih in 176 mio. povratnih sredstev EU. Tako se ustvari pogoje za vzpostavitev velikoserijske robotizirane letne proizvodnje vsaj 30.000 lesenih energetske aktivnih in prehranske delno samooskrbnih hiš oziroma stanovanj, ki bodo pretežno namenjena izvozu. Ker se življenjski stroški stanovalcev znižajo za več kot 20%, če se dela na

domu pa tudi za več kot 30%, so donosi na vloženi kapital višji kot trenutni donosi na naftno in drugo fosilno proizvodnjo.

Povečati je treba deleže naravno vzgojenih rib, stročnic, zelenjave in sadja ter zmanjšali porabo sladkorja, mesa in mlečnih izdelkov.

Poenostavi naj se postopke umeščanja zgradb v prostor in postopke sprejemanja državnega prostorskega načrta ter občinskih prostorskih načrtov. Stanovanjski zakon naj določi status stanovanjskih zadrug s pomočjo katerih si člani rešujejo stanovanjsko vprašanje po lastni proizvodni ceni.

Treba je podvojiti ali celo potrojiti proizvodnjo elektrike. To je mogoče narediti le z gradnjo hidroelektrarn na Savi, s številnimi sončnimi elektrarnami in z eno veliko in več manjšimi jedrskimi elektrarnami – toplarnami.

Promet naj se pospešeno elektrificira. Prioritetno naj se zgradi slovenska mreža kolesarskih dvosmernih poti in uvede brezplačen javni mestni in primestni prevoz. Spodbuja naj se delo na domu in fleksibilni delovni čas.

Avtoceste in ceste naj financira predvsem DARS ob uporabi kohezijskih sredstev. železnico in energetske naložbe naj se financirajo predvsem z zasebnim kapitalom.

Nova trajnostna industrija naj pridobi začetni kapital iz nepovratnih sredstev EU, nato od skladov tveganega kapitala in od slovenskih državnih gospodarskih družb. Večino kapitala naj vložijo slovenski zasebni vlagatelji.

Davčni sistem naj davčno razbremeni ustvarjalnost, poslovanje, delo in kapital. Bistveno naj se povišajo dajatve na porabo in zlasti na ekološko in zdravstveno škodljivo porabo. Slovenija naj članicam EU predlaga, da skupno vsi enako obdavčujejo proizvode glede na njihov celoviti ogljični odtis ali glede na porabo CO₂ in drugih toplogrednih plinov ter drugih škodljivih emisij.

Zakon o udeležbi na dobičku naj se dopolni s ciljem, da se bo čimveč mezdnih delavcev preobrazilo v odgovorne solastnike kapitalskih družb in zadrug.

Zaposleni naj na podlagi daril ali oporoke pridobijo status dedičev prvega reda zato, da bodo podjetja ostala v slovenskih rokah in jih bodo vodili vizionarski voditelji.

Če bodo politiki udeležili predlagane spremembe predpisov se bo v kratkem času doseglo polno zaposlenost delazmožnega prebivalstva, družbeni bruto produkt pa bo letno rasel vsaj po stopnji 5% letno.

KAZALO

Povzetek	1
<i>KAZALO</i>	3
1. Krize in globalni spopad človeštva z napačnimi načini življenja in proizvodnje.....	4
2. Cilji in mobilizacija ustvarjalnosti vseh družbenih slojev	5
3. Trajnostna gradnja.....	9
4. Finančne spodbude EKO sklada in Podnebnega sklada.....	<u>12</u>
5. Samooskrba z vodo, zelenjavo, sadjem in organizacija lokalne oskrbe z bio hrano	16
6. Povečati delež rib in manj rdečega mesa v prehrani.....	17
7. Finančne spodbude Ministrstva za kmetijstvo in Ministrstva za okolje in prostor	19
8. Umeščanje trajnostnih zgradb v prostor	21
9. Spremembe gradbene zakonodaje.....	24
10. Spremembe stanovanjskega zakona	28
11. Nizko ogljična energetika in sožitje sončnih elektrarn in javnega energetskega sistema.....	32
12. Promet in delo na domu	38
13. Varnost	40
14. Financiranje naložb za trajnostni način življenja	41
15. Davčni sistem trajnostnega razvoja	46
16. Spremembe zakona o udeležbi delavcev pri dobičku	51
17. Prehajanje voditeljstva družb na aktivno generacijo.....	53
18. Avtorstvo	53
<u>Priloga</u> pojem »Trajnostni način prebivanja«:	56

1. Krize in globalni spopad človeštva z fosilnimi načinom življenja

Človeštvo je, zlasti v zadnjih petdesetih letih, s svojo preveč razkošno porabo na temelju fosilne energetike začelo nevarno ogrožati vsa živa bitja, ker je povzročilo:

- **Segrevanje ozračja**, vse bolj nepredvidljivo vreme in vse bolj pogoste poplave, požare, toče, orkanske vetrove itd.. in s tem **podnebno krizo**.
- Ponudbo problematične industrijsko pridelane hrane, zaradi katere je plodnost moških padla za 60% v razvitem svetu ter pojava množice predebelih ljudi in hitro povišanje povprečne višine ljudi in zato **prehransko krizo**.
- Pomanjkanje snovnih virov, poraba materialov in goriv, ki že dandanes močno presega zmogljivosti planeta Zemlje in zato **krizo pomanjkanja surovin**.
- Izumiranje vseh vrst živih bitij in eksplozija števila ljudi in tako **nevarnost izumrtja** vseh skupaj
- Izjemna medsebojna povezanost človeštva zaradi globalizacije proizvodnih procesov in množičnega turizma je ustvarila ugodne razmere za nove pandemije kakršna je sedanja s Covid-19 virusom. Aktualna pandemija nas opominja, da se nam lahko zgodijo še hujše pandemije. Kako živeti in proizvajati na globalnem nivoju ter se uspešno soočiti z pandemijami bodočnosti?
- **Zmanjševanje** deleža delovno **aktivnega prebivalstva**, povečanje deleža upokojencev in ostarelega prebivalstva
- Razdvojenost finančnega sveta od realne ekonomije. **Pad deleža srednjega sloja** in nepojmljivo koncentracijo bogastva pri ozki **bogataški eliti**. Pojav velike skupine **nezaposlenih** in socialno ogroženih ljudi ter **prekarnih** brezpravnih samozaposlenih.

V knjigi »Načela sreče« sem leta 2010 pisal o globalni vojni človeštva s samim seboj. Gre za soočenje nas samih z našim napačnim fosilno pogojenim življenjskim načinom. Gre za hudo soočenje tistih, ki se zavedamo, da smo vsi ogroženi in tistih, ki zaradi kratkoročnih ekonomskih interesov vztrajajo pri fosilnem produkcijskem načinu. Vse velike sile in vsi parlamenti še vedno preveč ščitijo dosedanji deloma zelo napačni življenjski način in s tem milijarde delovnih mest in stotine bilijonov kapitala, vloženega v vse dobrine, ki omogočajo dosedanji delno napačni življenjski način. **Vendar je v tržnem gospodarstvu kupec kralj**. Več kot se nas bo odločilo živeti na trajnostni način, večje kot bo povpraševanje po trajnostnih dobrinah, večji kot bodo donosi na kapital in čim več bo investorjev, ki vlagajo v trajnostne proizvodne kapacitete in pri tem **dosegajo višje dobičke, kot pri naložbah v fosilne proizvodne programe, hitreje bo prišlo do političnega prestrukturiranja v parlamentih tega sveta in v celotnem gospodarstvu**.

Gozdni požari, ki sedaj uničujejo Kalifornijo, Oregon in države Washington ter Avstralske gozdove se dogajajo zaradi višjih temperatur in hudega vetra. Oregon je na isti geografski širini kot Slovenija. Običajna najvišja poletna temperatura znaša 29° C. Ocenjujem, da se taki požari, če se bo podnebje segrevalo zelo množično pojavijo v gozdni Sloveniji in drugih z gozdom poraslih državah EU. Mati narava nam je letos poslala v opomin debelo točo. Čas je, da se strezimo in **ukrepamo hitro in učinkovito** ko je še čas. Ko nam bo na glave padala toča debela 12 cm in nam bodo v Sloveniji hiše gorele zaradi gozdnih požarov, bo pa že hudo pozno.

Delitev po razrednem kriteriju na leve, sredince in desnico se bo spremenila na zagovornike življenja in zagovornike človeškega samomora. Podnebne spremembe se dogajajo hitreje kot se predvideva v globalnih političnih dokumentih. Z ukrepi se zelo mudi, sicer bo škoda nepopravljiva. Obnašati se moramo tako, kakor, da gre za vojaško agresijo. Ravnati moramo zelo hitro in velikopotezno.

Slovenija možna vodilna svetovna trajnostna družba

Slovenci smo sicer mali narod, vendar vseeno o razreševanju omenjenih kriz odločamo večinoma sami. Gre dejansko za obrambno vojno. Največ pa lahko za sebe in človeštvo naredimo tako, da vsemu svetu pokažemo, da je realno mogoče živeti bolj kakovostno življenje na trajnostni način, nižati življenjske stroške, povečati svojo mednarodno konkurenčnost, dosežati visoke donose na vloženi kapital, hitro rast zelenega bruto produkta ter doseči polno zaposlenost prebivalstva.

Klic mladih doumevamo kot zahtevo naših otrok, vnukov, pravnukov do **pravice do življenja**.

Ne gre za nek abstrakten oddaljeni protest, gre za odnos med člani naših družin. **Ključno gibalno bo naš nagon po ohranitvi človeške vrste**. Če bomo svoje celovito življenje eksplozivno hitro preuredili bomo doživljali osebno srečo, ker bodo za nami naši potomci lahko tisočletja živeli na kakovosten način.

Razglašamo svetovno vojno človeštva proti samemu sebi.

Dejansko smo v **vojnem- kriznem stanju**. Zato je treba tudi delovati temu primerno. Tako naj se npr. roki za sprejem državnih prostorskih načrtov skrajšajo na 6 mesecev, za sprejem občinskih prostorskih načrtov (OPN) na dva meseca, za spremembe ustave na 3 mesece, za sprejem zakonov na dva meseca, za zaključevanje javnih razpisov za javna dela na 3 mesece itd... Isto velja za članice EU. Politično odločanje v Sloveniji in EU je daleč preveč počasno.

2. Cilji in mobilizacija ustvarjalnosti vseh družbenih slojev

- 2.1. V desetih letih ustaviti segrevanje ozračja, doseči podnebno nevtralnost in zatem z zajemom CO₂ in drugih toplogrednih plinov znižati sedanjo povprečno temperaturo vsaj za 0,5°C.** Človeštvo mora v naslednjih desetih letih vzpostaviti stanje oziroma ravnovesje med

izpusti CO₂ in drugimi toplogrednimi plini in skladiščenjem CO₂ in metana v lesu, biomasi, oceanih in na druge načine. **Več ga moramo posrkati iz ozračja kot ga bomo še emitirali v ozračje.** Kako zaustaviti kisanje oceanov? Kako znižati temperaturo navzdol, da bomo živeli lahko varno in lepše na Zemlji. Gozdovi trenutno vsrkajo okoli deset odstotkov CO₂, ki ga Evropejci spuščamo v zrak. Svetovni gozdovi posrkajo 30% človeško pogojenih izpustov CO₂. Toda s sežiganjem lesa, s trohnenjem se ta CO₂ zopet spušča v ozračje. Le če CO₂ zaklenemo v trajne lesene proizvode, dosežemo nekaj za podnebno nevtralnost. Tako, da se bo pogozdilo večje površine, nehalo zažigati tropske gozdove in intenziviralo rast v obstoječih gozdovih. Ponor CO₂ v gozdove, konopljo, bambus itd.. bo moralo človeštvo pomnogoteriti.

Ugotavljam, da človeštvo že razpolaga s preverjenimi tehnologijami z uporabo katerih znamo v Sloveniji in na vsem planetu do leta 2030 doseči cilj podnebne nevtralnosti. Človeštvo se mora drugače organizirati. Največje spremembe so potrebne v političnem sistemu, v ekonomskem sistemu in moralnih vrednotah.

Pariški sporazum ni realno ocenil dejanskih nevarnosti podnebnih sprememb. Zato je potrebna **izjemna pospešitev procesov prehajanja** od fosilnih energentov na uporabo zelo nizko ogljičnih virov sončnega sevanja, hidro in nuklearne energetike in na pospešeno elektrifikacijo in delno uporabo ogljično nevtralnih virov energije na vseh področjih. **Proizvodnjo elektrike** je treba v desetih letih vsaj **podvojiti**, če ne **potrojiti**.

- 2.2. Dvig kakovosti življenja prebivalcev Republike Slovenije, podaljševanje aktivnega dela življenja na podlagi **samooskrbe s povsem zdravo eko-hrano, pitja povsem čiste vode, dihanja čistega zraka in energetske samooskrbe** večine bivališč in javnih zgradb z uporabo zlasti sončnega sevanja, geotermalnih virov in drugih nevtralnih ali zelo nizko ogljičnih virov.
- 2.3. **Polna zaposlitev** aktivne delovne generacije, delazmožnih upokojencev ter mladine na donosnih visoko produktivnih eko proizvodnih in storitvenih dejavnosti, v kombinaciji z množičnim prostovoljnim delom in prostočasnimi samooskrbnimi aktivnostmi.
V urbanizirani tehnološko razviti družbi je kakovostno življenje mogoče za vse družbene sloje le, če se dosega pri aktivni populaciji **polna zaposlenost**. Upokojencem se mora omogočiti da, ob uživanju dosežene pokojnine, delajo naprej dokler le to zmorejo in da opravljajo veliko drugega koristnega dela. Učeca se mlada generacija pa naj opravlja tudi več praktičnega dela. Delovno nezmožnim se mora nuditi temeljna socialna solidarna podpora in varnost na podlagi univerzalnega temeljnega dohodka in z možnostjo, da si vsi, ki to lahko vsaj del hrane pridelajo na vrtu. Uveljaviti velja ustavno človekovo pravico do vrta.
Celovito kakovostno življenje je mogoče v družbi v kateri dominirajo srednji delovni družbeni sloj na podlagi ekonomske demokracije. Družba v kateri se bogastvo hiper koncentrira pri ozki eliti in v kateri veliko prebivalcev živi v revščini, nikomur ne more nuditi kvalitetno življenje.
- 2.4. Mobilizacija vseh ustvarjalnih potencialov slovenskega naroda in v Sloveniji delujočih tujcev oziroma vseh slovenskih davkoplačevalcev za preobrazbo slovenske družbe v vodilno

svetovno eko družbeno skupnost na podlagi **množične inovativnega podjetniškega obnašanja** zlasti delovno aktivne generacije in preobrazbe mezdnih in prekarnih delavcev v **soodgovorne partnerje** gospodarskih družb, zadrug in zavodov. **Pretvorba mezdnih in zlasti prekarnih delavcev v partnerje** z uveljavljanjem in razvojem **partnerskih družb**, katerih prvi cilj je polna zaposlenost partnerjev in njihovih družinskih članov v partnerski družbi na podlagi podjetniškega obnašanja, inovativnosti partnerjev in visokih donosov na kapital.

- 2.5. Pridobiti vodilna svetovna zlasti intelektualna podjetja, da svoje sedeže in raziskovalno razvojne dejavnosti locirajo v Republiki Sloveniji, ker jim bomo nudili prelepo ohranjeno čisto okolje, zdravo eko hrano, čisto vodo in zrak ter vrhunsko eko infrastrukturo tudi z graditvijo novih naselij ali mest z bivalnimi in poslovnimi prostori, ki omogočajo trajnostni način prebivanja. **Razviti velja mednarodne zelene inkubatorje za nova inovativna podjetja z eko programi** z nalogo, da bodo razvili nove izdelke in storitve in ustvarjali delovna mesta v svojih domačih deželah. V majhno Slovenijo je mogoče povabiti omejeno število inovativnih podjetnikov in strokovnjakov ter kvalificiranih sodelavcev, ki jih naša podjetja potrebujejo. Verjetno ne več kot 50.000.

Preobrazba Slovenije v multikulturno intelektualno svetovno središče in stičišče, ki načrtno usmerja svoj in globalni družbeno tehnološki razvoj na podlagi zaščite temeljnih človekovih pravic, zlasti svobode vesti, demokracije ter kakovostne informiranosti slehernika v smeri ekoistične družbene ureditve.

- 2.6. **Polna zaposlenost aktivnega prebivalstva** na podlagi preusmeritve v donosne trajnostne proizvodne in storitvene programe. Digitalizacija in robotizacija proizvodnih programov, ki so namenjeni globalnemu trgu. Skrajševanje delavnika za večino zaposlenih, toda realnega podaljševanja delovnika za strokovni kader zaradi vse hujše globalne konkurence in zaradi vse hitrejšega uvajanja novosti na globalnem trgu.
- 2.7. Pomanjkanje snovnih in energetskih virov se lahko preseže z izdelavo zelo trajnih izdelkov in z zelo dolgo garancijsko dobo. Izdelki naj se načrtujejo tako, da se jih bo lahko dograjevalo, ob razgradnji pa snovi ponovno uporabilo. Gre za **krožno gospodarstvo** z zelo malo odpadki.
- 2.8. Z vzgojo in izobraževanjem ter zglednim obnašanjem je treba osvojiti **trajnostni življenjski slog** in opuščanje potrošništva z iskanjem sreče v medsebojnih odnosih srečnih družin, prijateljev in partnerjev.
- 2.9. Hitro moramo opustiti tiste industrijske prakse in tako intenzivno kmetijstvo, ki uničujoče vplivajo na živa bitja. Vsi imetniki zgradb in zemljišč naj ustvarijo pogoje za vse **večjo biotsko raznovrstnost** in za bogatenje vsega živega na podeželju in urbanih sredinah.
Če ljudje s svojimi ravnanji ali opustitvami ustvarimo neravnovesje v naravi med živimi bitji smo ljudje zadolženi, da **uravnavamo ravnovesje med vsemi živalskimi vrstami in med ljudmi**.

2.10. Mladi generaciji omogočiti zgodnje ustanavljanje družin in rojevanje otrok s polno zaposlenostjo in s pomočjo najemnih stanovanj, ki omogočajo trajnostni življenjski način. Spodbujati je treba policentrični razvoj in vračanje naše ekonomske emigracije ter pridobivanje tujih strokovnih kadrov. V začetku zaposlitvene kariere naj mlade družine varčujejo v kapitalu v družbi, v kateri delajo in zato, da pridobijo do upokojitve kapital, ki omogoča poleg bolj skromne državne solidarnostne pokojnine tudi pomembno dodatno pokojnino v starosti. V toku aktivne delovne dobe naj **pridobijo lastno stanovanjsko enoto**, ki omogoča trajnostni način življenja. Tako bodo lažje preživljali starostna leta, ker ne bodo plačevali najemnin, večino računov za elektriko, vodo, bencin itd..

2.11. Upokojenska generacija lahko z vlaganjem prihrankov ali odtujitvijo prevelikih stanovanj oziroma hiš vlaga sredstva v pridobitev stanovanjskih enot, ki omogočajo trajnostni življenjski način in si tako lahko zelo nižajo stroške prebivanja. Lahko delajo v polnem ali krajšem delovnem času in hkrati dobivajo polno pokojnino. Upokojenci, ki bodo poleg pokojnine prejeli dodatne prihodke bodo plačevali višjo dohodnino. V prostem času lahko upokojenci pomagajo aktivni delovni generaciji pri vrtnarjenju in pri varovanju ter vzgoji vnukov in pravnukov ter opravljajo raznolika prostovoljna dela.

Starostnikov, ki niso več sposobni skrbeti za sebe je sedaj v domovih za ostarele okoli 20.000. To število se bo hitro povečevalo.

Upokojencev, ki so še zmožni za delo v polnem ali krajšem delovnem času je verjetno več kot 200.000 . Za njih je dela ogromno, če se slovenska družbe odloči za pospešeno uvajanje trajnostnega načina življenja. Vrtnari pa lahko vsaj 400.000 upokojencev.

Če upokojenci bivajo kot vdova ali vdovec v skupnih partnerskih stanovanjih ali hišah, lahko drug drugemu nudijo prijateljsko oporo v času staranja.

Zato naj se vsa nova stanovanja gradijo tako, da se upošteva določbe Pravilnika o oskrbovanih stanovanjih.

Za starostnike, ki so psihofizično aktivni in avtonomni naj se gradi samo lesene energetske samooskrbne hiše ali stanovanja z možnostjo vrtnarjenja. Za vdovce, vdove in samske osebe naj se zgradi več najemnih partnerskih hiš ali stanovanj. Tako se ustvarijo dobri pogoji za prijateljsko sobivanje in sodelovanje starostnikov in samskih oseb ter za medsebojno pomoč v primeru bolezni ali ob drugih težavah. V domove starostnikov sodijo le osebe, ki niso več sposobne samostojno skrbeti za sebe ali so nepokretne. Dokler ljudje lahko skrbijo za sebe naj bivajo na svojem domu ali pa v oskrbovanih partnerskih stanovanjih ali hišah. Tako se bodo tudi zmanjšali izdatki države za ostarelo prebivalstvo.

2.12. Na podlagi zakona o zavodih in drugih predpisov se je po letu 1990 spremenilo učitelje, zdravnike, kulturnike, raziskovalce in druge poklicne skupine, ki delajo v javnih neprofitnih zavodih v uradnike. Politiki odločajo o usodi zavodov in o izboru poslovnih osebnosti. Ko se zamenjajo politiki se menjajo posloводства. Ni uveljavljeno nagrajevanje po rezultatih dela. Zavodi niso nagrajeni, če ustvarijo dobiček in ne odgovarjajo, če ustvarijo izgubo.

2.13. Če se želi doseči občo mobilizacijo vseh aktivnih delovnih slojev za soočenje z grozečo podnebno krizo je treba bistveno spremeniti zakone in sprostiti ustvarjalne potenciale vseh zaposlenih. Sedanji mezdni delavci, ki delajo v negospodarskih dejavnostih, naj se preobrazijo v podjetniško in strokovno odgovorne partnerje in razvijejo z uporabniki in politiki partnerski odnos.

Predlagam naslednje ukrepe:

- Javne zavode naj preko svetov zavodov saupravljajo s polovico glasov predstavniki zaposlenih, z eno četrtno glasov uporabniki in z eno četrtno glasov ustanovitelji oziroma država ali lokalne skupnosti;
- Svet zavodov imenujejo in odpokličejo poslovodje samostojno-torej brez soglasja političnih organov ustanoviteljev;
- Posodobijo naj se standardi in normativi storitev;
- Presežek prihodka nad odhodki se uporablja tako, da se 50% dobička uporabi za razvoj dejavnosti javnega zavoda ali za kapitalsko financiranje drugih javnih zavodov na področju osnovne dejavnosti zavodov;
- Polovica dobička se uporabi za stimulatивно nagrajevanje poslovodstva in zaposlenih tako, da se del teh prejemkov vlaga kot kapital v lastni javni zavod ali druge javne zavode iste dejavnosti, del pa se izplačuje. Za ta del dobička naj se uporablja smiselno določbe Zakona o udeležbi delavcev pri dobičku;
- Poslovodne osebe prejemajo osnovno plačo, ki naj ne presega trikratnik povprečne plače v zavodu. Iz dobička pa naj jim pripade tudi do 100% dodatne plače;
- Ukine naj se obvezno javno naročanje ter uveljavi interni postopek naročanja dobrin pri zunanjih dobaviteljih. Praviloma se dobavitelj izbere z zbiranjem vsaj treh ponudb. Odločitev o izboru naj sprejme komisija v sestavi poslovodne osebe, računovodje, strokovnega poslovodja ali druge strokovne osebe. Člani razpisne komisije naj bodo interesno neodvisni od poslovodstva.
Svet zavoda naj zato neposredno imenuje ali odpokliče osebe, ki so poleg poslovodne osebe člani razpisne komisije ter odloča o njihovem delovnem razmerju, plači in nagradah.

3. Trajnostna gradnja

3.1. Vsaj v naslednjih desetih do dvajsetih letih je mogoče s sredstvi slovenskih varčevalcev in slovenskih lastnikov vrednostnih papirjev, ob sodelovanju države in lokalnih skupnosti, nadgraditi večino obstoječih zgradb in graditi nove tako, da omogočajo veliki večini prebivalcev trajnostni način prebivanja. (Pojem: »Trajnostni način prebivanja« je priloga tega besedila.)

V trajnostnih naseljih naj sobivajo vse generacije, ljudje različnih poklicev ter slojev. Nove zgradbe naj se vse gradijo tako, da so uporabne tudi za invalide in ostarele ljudi.

3.2. Vsaj 6.000 najemnih stanovanj, ki omogočajo trajnostni način prebivanja, naj se zgradi v naslednjih **treh letih tako**, da bodo nova kadrovska in socialna najemna stanovanja ali vrstne hiše locirane v vseh lokalnih skupnostih in ne predvsem v glavnem mestu.

Zavzemamo se za pospešeno zgraditev vsaj 2000 lesenih, energetske aktivnih in prehransko delno samooskrbnih socialnih najemnih hiš oziroma stanovanj tako, da se za to uporabi vsaj 158 mio. evrov nepovratnih sredstev EU in 170 MIO. evrov povratnih sredstev. Za zgraditev vsaj 4000 enakovrstnih kadrovskih najemnih vrstnih hiš ali stanovanj v večstanovanjskih lesenih zgradbah naj gre vsaj 146 mio. evrov nepovratnih sredstev in 306 mio. evrov povratnih sredstev EU. Za preostala povratna sredstva naj se stanovanjski skladi, država in občine zadolžijo pri evropski socialni banki ali pri drugih finančnih organizacijah. Kredite naj se odplača preko stroškovnih najemnin.

Predlagamo, da naj se vsaj 105 mio. evrov nepovratnih sredstev in 176 mio. povratnih sredstev uporabi za zgraditev 4000 zasebnih hiš ali stanovanj ali za prenovo obstoječih zasebnih zgradb tako, da se bo omogočilo trajnostni način prebivanja.

Predlagana uporaba sredstev EU ustvari za več kot 40 podjetij naročilo velikosti okoli 6.000 njihovih izdelkov. Za proizvajalce industrijske konoplje se ustvari slovensko tržišče.

V vseh univerzitetnih raziskovalnih središčih bi zelo hitro zgradili naselja kadrovskih stanovanj in hiš, namenjena slovenskim in mednarodnim mladim raziskovalcem ali inovativnim eko podjetnikom s ciljem, da v Slovenijo pridobimo veliko intelektualcev in zelenih start up podjetij, ki ustvarjajo nova delovna mesta z visoko dodano vrednostjo.

Če bomo Slovenci v hiše in stanovanja vgradili en milijon ton lesa letno, lahko na slovensko in globalno tržišče prodamo najmanj 30.000 oziroma do 50.000 stanovanj in hiš.

Z graditvijo novih naselij se tako ustvari pogoje za trajnostni način prebivanja družin, ki želijo živeti tako, da bodo uživali le zdravo hrano in se bodo samooskrbovali z energijo.

Če bodo politični odločevalci v Sloveniji in Komisiji EU podprli predloge za uporabo nepovratnih sredstev v predlaganih vsotah in pod pogojem, da se bo zelo poenostavilo gradbene predpise, lahko zgradimo:

1. Do konec leta 2021 :

- Štiri prototipne vrstne in samostojne hiše
- Vsaj eno trinadstropno zgradbo z vsaj 12 stanovanji,
- energetske samooskrbimo vsaj eno veliko javno zgradbo
- Vsaj tri obstoječe hiše predelamo v energetske in prehranske aktivne
- Vsaj eno večnadstropno stolpnico dogradimo z ložami za zelenjavo in jo naredimo energetske samooskrbno

2. Do konec leta 2022 zgradimo ali dogradimo vsaj 1000 zgradb;

3. V letu 2023 zgradimo vsaj 5000 novih lesenih hiš in stanovanj ter energetske obnovimo 5000 stavb;

4. V letu 2024 zgradimo vsaj 7000 novih hiš in stanovanj ter obnovimo 10.000 zgradb;

5. V letu 2025 zgradimo vsaj 15.000 novih hiš in stanovanj ter obnovimo 20.000 zgradb;
6. Do leta 2026 dosežemo letno proizvodnjo vsaj 30.000 novih lesenih hiš ali stanovanj in obnovimo letno po 30.000 zgradb.

Tako razvita dejavnost odpira minimalno 60.000 novih delovnih mest z visoko dodano vrednostjo

Če bi se slovenska politika odločila za hiter in odločen pristop, bi lahko hitro razvili proizvodne zmogljivosti za velikoserijsko robotizirano proizvodnjo, znižali bi proizvodne stroške, bistveno povečali mednarodno konkurenčnost slovenske predelovalne industrije.

Ustvarili bi se pogoji za znižanje cen lesenih zgradb in za postopno ukinjanje donacij EKO sklada.

Na podlagi izumov dr. Bruna Dujiča in izjemnega slovenskega znanja na področju robotizacije in vrhunske strojogradnje lesno obdelovalnih strojev je mogoče zgraditi vsaj štiri do šest industrijskih obratov za predelavo v vsakem obratu okoli 200.000 m³ lesa v križno lepljene plošče in v modularno grajene hiše in stanovanja. Zgraditev vsake hiše ali stanovanja bi ob visoki stopnji avtomatizacije omogočila odprtje v lesnopredelovalni industriji in pri dobaviteljih okoli dva do tri delovna mesta. Za postavitev ene avtomatizirane tovarne za predelavo 200.000 m³ lesa v križno lepljene plošče se potrebuje najmanj 50 milijonov evrov. Za zgraditev dodatnih zmogljivosti proizvajalcev montažnih modularnih zgradb se potrebuje še dodatni kapital. Zato naj se za ta vlaganja uporabi vsaj 200 mio evrov sredstev tehnološkega državnega sklada in 200 mio evrov zasebnega tveganega kapitala.

Prednost, pri zgraditvi nove industrije, se bo dalo modularnim gradnjam, z uporabo lesenih križno lepljenih ali mozničenih plošč. Proizvodne obrate bi locirali v okoljih, kjer ostaja veliko sedanjih zaposlenih brez dela zaradi ukinjanja premogovništva ali drugih okoljsko problematičnih industrij ali so npr. v turizmu delo za nedoločen čas izgubili zaradi epidemije virusne bolezni COVID-19 in novih nevarnih variacij tega virusa.

Ocenjujemo, da bo zaradi virusne nevarnosti manj službenih potovanj. Ni pa razloga, da se ne bi povečeval globalni promet s proizvodi, ki so svetovno konkurenčni. Slovenska podjetja so lahko donosna in konkurenčna samo, če proizvajajo na fleksibilni robotizirani način izdelke v zelo velikih serijah za svetovno tržišče. Povsem avtomatizirana pametna tovarna, ki dela 24 ur 7 dni v tednu je mogoča, če se izdeluje milijonske serije izdelkov. Ta objektivna zakonitost je v nasprotju s tendencami zapiranja trgov v kontinentalne okvire.

Uveljavljanje 4 dnevne delovnega časa je realno samo, če ga omogoča robotizirana velikoserijska proizvodnja za globalno tržišče. Tak produkcijski način ustvarja realne pogoje za povečanje prostočasne dejavnosti zlasti pa za koristno sonaravno vrtnarjenje. Brez robotizirane proizvodnje si ni mogoče zamisliti kakovostnega življenja za vedno večjo populacijo starostnikov in za oskrbo starostnikov z njihovimi boleznimi.

3.3. Mladi naj hodijo na delo, v šolo in po opravkih praviloma peš, s kolesom in javnimi prevoznimi sredstvi. Če pa morajo nujno uporabljati osebne avtomobile naj se jim omogoči skupinska uporaba električnih vozil. Ker mlade družine, v najemnih stanovanjih, praviloma ne razpolagajo s sredstvi za nakup dragih **električnih avtomobilov**, bi bilo dobro, da lastniki kadrovskih in socialnih stanovanj kupijo tudi taka vozila in jih nudijo v **skupno uporabo** mladim družinam. Prihranki družine pri prevozu so največji, zato bi bila taka intervencija lokalnih skupnosti ali stanovanjskih skladov primerna.

3.4. Graditev 6.000 neprofitnih najemnih opremljenih hiš oziroma stanovanj

Državi, lokalnim skupnostim in stanovanjskim skladom sedaj predlagamo, da se 6000 novih neprofitnih najemnih bivališč zgradi tako, da se družinam omogoči živeti na trajnostni način v naseljih vrstnih hiš in večstanovanjskih lesenih hiš. Gradi naj se opremljena stanovanja ali hiše, ki pa so vse zgrajene tako, da se spoštuje glede arhitekturnih rešitev pravilnik za oskrbovana stanovanja. Vsa najemna stanovanja naj bodo že opremljena z vsem pohištvom, belo tehniko ter malimi gospodinjskimi aparati.

Državi predlagamo, da se del nepovratnih sredstev, ki jih bo Slovenija dobila na podlagi Načrta za okrevanje in odpornost, uporabi za donacije EKO sklada tako, da bi šlo za zgraditev 2000 najemnih lesenih trajnostnih vrstnih hiš ali stanovanj 158 mio evrov nepovratnih sredstev in 170 mio evrov povratnih sredstev, za zgraditev 4000 najemnih lesenih kadrovskih hiš ali stanovanj 146 mio evrov nepovratnih sredstev in 300 mio. povratnih sredstev in za zgraditev 4000 zasebnih hiš ali stanovanj in za dograditev obstoječih zgradb 105 mio evrov in 176 mio. evrov povratnih sredstev oziroma skupno 409 mio evrov nepovratnih sredstev in 652 mio evrov povratnih sredstev.

Druga potrebna sredstva se lahko, za najemna javna socialna in kadrovska stanovanja, pridobi pri Razvojni banki sveta Evrope CEB v obliki kreditov na 20 let odplačne dobe in z 0,55% fiksno obrestno mero.

Uporabniki najemnih socialnih in kadrovskih bivališč bodo lahko dolgoročno kredite odplačali s plačevanjem stroškovnih najemnin.

Predlagamo, da se socialna lesena najemna trajnostna bivališča gradi s 30% donacije EKO sklada, s prispevkom občin ali sklada ali države, da vložijo svoje gradbene parcele in znižajo komunalni prispevek na napr. 30% normalne cene. Preostala potrebna sredstva se lahko pridobi z uporabo 40% povratnih sredstev EU preko EKO sklada in 60% sredstev od Razvojne Banke sveta Evrope po ceni okoli 1% za obresti plus stroške.

Najemnina za trisobno vrstno hišo velikosti 120m² bi tedaj znašala 874 evrov. Od tega se odštejejo prihranki v povprečni višini 429 evrov. Povprečna najemnina bi znašala 445 evrov ali 3,7 evrov/m².

Kadrovska najemna lesena trajnostna bivališča naj se gradi z 15% nepovratnih sredstev EU preko EKO sklada z delno podaritvijo gradbene parcele in nižanjem komunalnih stroškov. Preostala potrebna sredstva naj se pridobi s povratnimi sredstvi EU preko EKO sklada v velikosti 30% in kreditom Razvojne banke sveta Evrope s katerim se pokrije 70% preostale vrednosti zgradbe.

Najemnina za trisobno kadrovske vrstno hišo, velikosti 120 m², bi znašala 1098 evrov. Če se odšteje prihranek 429 evrov znaša dejanska najemnina 669 evrov ali 5,57 evrov/m².

Zasebna gradnja bivališč naj se podpre tako, da EKO sklad nudi vsaj 10% donacije na ceno trajnostne lesene hiše ali stanovanja. Ta sredstva naj banke upoštevajo kot delni depozit. Če zasebni investitor k temu doda vsaj 10% lastnega depozita naj ima možnost pri EKO skladu pridobiti vsaj 30% letnega brezobrestnega kredita iz povratnih sredstev EU. Potrebna ostala sredstva v višini 70% pa lahko investitor pridobi pri bankah npr. po efektivni obrestni meri 3% in z 30 letnim rokom odplačevanja.

V primeru, da investitor razpolaga s svojo gradbeno parcelo bo mesečno plačeval 30 let okoli 957 evrov za kredite. Ker pa bodo znašali prihranki 429 evrov bo realno obremenjen z mesečnimi obroki okoli 543 evrov.

V primeru, da bo moral za parcelo in komunalni prispevek plačati okoli 75.600 evrov pa bo mesečni obrok kredita znašal okoli 1299 evrov zaradi prihranka 429 evra pa realno 870 evrov.

Nizka realna najemnina bi omogočala mladi družini, ki stanuje v kadrovske stanovanju, da vsaj v desetih letih privarčuje sredstva za depozit in za nakup lastne hiše oziroma stanovanja. Ker mlade družine praviloma ne razpolagajo s sredstvi za nakup dragih električnih avtomobilov, bi bilo dobro, da investitorji najemnih stanovanj kupijo tudi taka vozila in jih nudijo v skupno uporabo mladim družinam. Prihranki družine pri prevozu so veliki, zato bi bila taka intervencija lokalnih skupnosti ali stanovanjskih skladov smiselna.

S tako ponudbo stanovanjskih skladov, države in lokalnih skupnosti bi lahko v vseh slovenskih regijah pridobili mlade družine strokovnjakov. To bi bila tudi primerna ponudba za slovenske strokovnjake, da se vrnejo na delo domov in da se pridobi tuje strokovnjake, ki jih potrebujemo v Sloveniji.

- 3.5. Načelo mesta** je povezano z vse večjo **družbeno delitvijo dela**, kar terja **visoko lokacijsko koncentracijo prebivalstva**. Zato bo velik poudarek na novogradnjah v urbanih sredinah in nadgradnji obstoječih hiš in javnih zgradb. Lahko se odstrani koničaste strehe. Nadgradilo se jih bo z lesenimi mansardnimi stanovanji ali poslovnimi prostori z ravnimi strehami, ki se jih bo uporabljalo za sončno energetiko in zelenjavno jagodične vrtove. Modularna lesena gradnja bo omogočila izjemno hitro in varno gradnjo.
- 3.6.** Visoke stanovanjske bloke je mogoče na vzhodni, zahodni in južni strani obdati z zastekljenimi ložami tako, da se razširi bivalni prostor pridobi dodatna izolacija in ustvari možnost vzgoje dišav in zelenjave skozi vse leto. Na severni strani naj se zgradbe izolira tako, da bodo vse zgradbe v mestu pasivne ali zelo nizko energijske.

Fotovoltaične panele naj se vgradi na vzhodno, južno in zahodno stran tako, da se v velikih sončnih elektrarnah elektrika proizvaja od vzhoda do zahoda sonca v čimbolj enakomerni količini.

- 3.7.** Dandanes se v Sloveniji več kot 2 milijona ton lesa pokuri. Emitira se črni ogljik. Tudi te hiše naj preidejo na sončno energetiko. Les je preveč dragocena surovina, da bi se ga kurilo. Vgrajujemo ga v trajne izdelke, v hiše, pohištvo, s pirolizo izdelujemo bio oglje itd.. Čimveč lesenega odpada naj ostane v gozdu in ustvarja humus.
- 3.8.** Les naj se uporablja in vgrajuje v varne zgradbe za stoletja v obliki križno lepljenih ali mozničenih pritličnih in večnadstropnih zgradb. Vgrajuje naj se leseno stavbno pohištvo in izolacija iz celuloze ali konoplje ali drugih naravnih materialov.
V Sloveniji naj se zgradijo tovarne za predelavo lesnih odpadkov v nanokristalično celulozo in nanofibrilirano celulozo iz katere se lahko proizvaja tekstil, plastika in vrsta drugih izdelkov.
- 3.9.** Pospeseno je v Sloveniji potrebno in mogoče vzpostaviti veliko industrijo na podlagi uporabe industrijske konoplje, lana in volne. Konoplja naj se uporablja predvsem tako, da se z njo trajno skladišči CO₂. Izdelki naj bodo po uporabi reciklirani ali pa glede ogljičnega odtisa vsaj nevtralni. Iz konoplje se lahko izdeluje tisoče različnih izdelkov od zgradb do prevoznih sredstev, plastike.
- 3.10.** Objekti naj se primarno obnavljajo in šele sekundarno gradijo novi, saj je **obnova bolj trajnostna kot novogradnja**. Pri načrtovanju prenov morajo timsko in enakopravno sodelovati arhitekti, strojni in elektro inženirji, agronomi, ekonomisti, ekologi, sociologi. V naslednjih 10 do 15 letih bi veljalo vse javne zgradbe in mestne hiše z vrtovi dograditi tako, da bi postale energetske samooskrbne predvsem na podlagi energije sončnega sevanja ter jih dograditi tako, da se bo lahko tudi v urbanih sredinah pridelalo čimveč zdrave hrane.
- 3.11.** Velik del Slovenije leži na potresnem območju. Del kohezijskih sredstev, ki jih pridobiva država iz EU, naj se porabi tudi za protipotresne utrditve potresno nevarnih objektov, saj bi bila porušitev večjega dela objektov ob potresu hud udarec za življenje stanovalcev in za trajnost, ob tem pa bi bila izgubljena tudi znatna proračunska sredstva, potrebna za odpravo posledic, ki bi se sicer lahko koristneje porabila za naložbe v trajnostno gradnjo. Finančne posledice ob nastanku močnejšega potresa bi bile ob neukrepanju za državo lahko tako hude, da bi to posredno vplivalo na vse druge sfere družbe.
Precej zgradb je mogoče utrditi z uporabo lesa.

4. Finančne spodbude EKO sklada in Podnebnega sklada

Upravičenci do donacij naj bodo vse pravne in fizične osebe. Za javne zavode in javna najemna lesena trajnostna bivališča pa naj bodo donacije iz nepovratnih sredstev EU enkrat višje kot za druge osebe.

Upravičenci naj pred začetkom gradnje ali vgrajevanja naprav dokumentirano izkažejo zatečeno stanje. Ko projekt zaključijo, pa naj izkažejo, da so sredstva uporabili za posamezen projekt. EKO sklad naj upravičencem, ki izkažejo realizacijo projekta takoj nakažejo donacijo. Proces odobravanja donacij naj se skrajša in poenostavi.

- 4.1. Toplotna izolacija zgradbe iz materialov v katerih se skladišči CO₂ npr. iz celuloze, volne, konoplje, slame, trstja itd. tako, da se doseže standard pasivne ali skoraj nič-energijske zgradbe z garancijsko dobo najmanj 100 let. Donacija vsaj 200 evrov na m² stanovanja skupno z ogrevano ložo za pasivno gradnjo in če je zgradba energetske aktivna, toda le za stanovanja največ do neto velikosti 40 m² na osebo ali število sob toplotno izoliranega dela stanovanja ali hiše po standardu pasivne zgradbe.
- 4.2. Nosilna konstrukcija zgradbe iz lesenih, križno spojenih plošč ali drugačne lesene konstrukcije, ki nudi polno potresno varnost in prenese udarce orkanskega vetra 300 km na uro z garancijsko dobo najmanj 100 let, donacija 30%
- 4.3. Stavbno pohištvo, okna in vrata iz lesa z garancijsko dobo najmanj 30 let, donacija 20%
- 4.4. Centralna ali lokalna rekuperacija zraka s čiščenjem zraka in zadrževanjem toplote z garancijsko dobo najmanj 30 let, donacija 30%
- 4.5. Vgraditev toplovodnih sončnih panelov, naprav za zadrževanje poletne toplote v zemljino pod zgradbe za zimsko ogrevanje (izumitelj ing. Matej Dulc, Solinterra) in vgraditev podzemnih naprav za hlajenje zgradbe ali geosond za hlajenje ali ogrevanje z podtalnico, vgraditev rezervoarjev za sanitarno toplo vodo za vsaj 7 dnevne potrebe, ter napeljava talnega, stropnega ali stenskega gretja za ogrevanje in hlajenje ter naprave za rekuperacijo zraka. Vgraditev toplotnih črpalk, ki niso moteče za okolje in uporabljajo toploto zraka ali drugih virov. Uporaba viškov toplote industrije. Naprave so namenjene posamičnim hišam ali naseljem. Garancijska doba najmanj 30 let, donacija 30 %.
- 4.6. Vgraditev fotovoltaičnih sončnih elektrarn in toplovodnih panelov za samooskrbo z elektriko in toploto ali naprav za hlajenje zgradb za vse potrebe zgradbe oziroma gospodinjstva, za napajanje osebnih električnih vozil vključno s podporo izgradnji polnilnih postaj za električna vozila, za ogrevanje rastlinjakov in druge potrebe samooskrbovanja z bio hrano in za pametno hišo ali zgradbo. Donacija 30%
- 4.7. Podpora namenjena instalaciji polnilnih postaj za električna vozila naj gre vsem fizičnim in pravnim osebam, stanovanjskim zadrugam oziroma vsem tistim, ki omogočajo javno odplačno uporabo polnilnih postaj. Električna, ki je shranjena v baterijah električnih vozil se lahko z uporabo polnilnih postaj uporablja zlasti za pokrivanje konic večerne in zgodnje jutranje porabe elektrike v javnem omrežju. V času od 23. ure zvečer do 6. ure zjutraj pa se baterije električnih vozil ponovno napolnijo iz javnega omrežja. Garancijska doba najmanj 10 let, donacija 50%.
Tistim, ki omogočajo javno odplačno uporabo hitrih polnilnih postaj, naj gre 100% donacija.
- 4.8. Razmisli naj se o ukinitvi nadaljnega subvencioniranja cen elektrike za OVE proizvajalce. Donacije naj grede le za nove naprave za nizko ogljično elektriko.

Ukinejo naj se donacije za vetrne elektrarne, ker kazijo okolje, s hrupom motijo bližnje stanovalce in proizvedejo malo elektrike, saj je stalnega vetra zelo malo in jih v Sloveniji ne potrebujemo.

- 4.9. Vgraditev stacionarnih baterij za shranjevanje elektrike in baterij električnih vozil vključno z i polnilnicami s ciljem samooskrbe zgradbe najmanj 72 ur in ob zavezi, da se akumulirana elektrika odplačno pošilja javnemu omrežju v razdobjih njegove največje konične porabe ali ob izpadih velikih elektrarn in pokrivanje dela stroškov ob priključku sončnih elektrarn na javno omrežje. Donacija 50%
- 4.10. Vgradnja energijsko učinkovitih gospodinjskih aparatov, naprednih merilnih sistemov in načinov merjenja in obračunavanja energije. Donacija 30%
- 4.11. Klasične žarnice trošijo veliko elektrike, nudijo pa bolj zdravo razsvetljavo. Led svetila trošijo malo elektrike, sevajo pa za oči škodljivo modro svetlobo. V njih so težke kovine. Če pridelamo doma veliko elektrike si lahko privoščimo tudi njeno večjo porabo. Razprava o tej dilemi ni zaključena.
- 4.12. Sedanje donacije EKO sklada za nakup električnih vozil naj se povečajo tako, da bi znašale za osebni električni avto vsaj 10.000 evrov. Tako lahko olajšamo slovenski avtomobilski dobaviteljski industriji prehod na proizvodnjo električnih vozil.
- 4.13. Če se nove ali obstoječe zgradbe dogradijo tako, da se vgradi vse dobrine od točke 4.1. do 4.11. in točke 7.1. do 7.8. naj znaša donacija za prvih 4.000 stanovanj ali enodružinskih hiš najmanj 10% in za najemna socialna neprofitna lesena stanovanja ali vrstne hiše v lastnini stanovanjskih skladov, države in lokalnih skupnosti ter javnih zavodov vsaj 30% cene stanovanja ali hiše in za javna najemna lesena kadrovska stanovanja ali hiše 15%. V priznanih stroških naj ne bodo upoštevani stroški gradbene parcele in komunalne ureditve. Skupno naj slovenska država za ta namen uporabi vsaj 409 milijonov evrov nepovratnih sredstev, ki jih prejme od EU.
- 4.14. EKO Sklad naj uvede pogoj, da se subvencije nudi le za energetske sanacije varnih objektov, saj objekt, ki bi se porušil zaradi potresa, ni trajen. Velik del obstoječega stavbnega fonda je bil namreč grajen v času, ko še ni bilo protipotresnih predpisov, ali pa so bili ti še na primitivni ravni. Čas energetske sanacije je za potresno utrditev objektov najprimernejši, saj je potrebno ob potresni utrditvi konstrukcije uničiti fasado, po izvedbi nove fasade pa tega dolgo ni več pričakovati.

5. Samooskrba z vodo, zelenjavo, sadjem in organizacija lokalne oskrbe z bio hrano

- 5.1. Če se želi povečati plodnost mlade generacije, podaljšati aktivno življenjsko dobo, znižati stroške za zdravstvo in zagotoviti vsaj 80% prehransko samooskrbo slovenskega naroda z eko

živili, je treba sprejeti politični dogovor vseh političnih struj o preusmeritvi prehranske oskrbe tako, da se doseže pri večini družin, javnih zavodov in podjetij celoletno samooskrbo z doma pridelano zelenjavo, stročnicami, krompirjem, jagodičjem, sadjem, gobami, medom, kostanji, orehi tako, da se za rastlinje uporabi strehe in stene zgradb, balkone in lože, male površine zemljišč ob zgradbah, pergole nad parkirišči in ulice. Mesta naj se ozeleni z zasaditvijo medonosnih dreves, kostanjev, orehov in drugega. Asfaltno vročinsko džunglo bomo spremenili v novi zeleni pragozdni raj poln kisika in blagodejnega poletnega hladu. Ker bomo vgradili velike rezervoarje za zbiranje deževnice, bomo zmanjšali nevarnosti poplav ob hudih nalivih, zmanjšali preobremenitve čistilnih naprav zaradi velikih nenadnih prilivov deževnice in se oskrbeli z velikimi rezervoarji deževnice namenjene tudi gašenju požarov.

- 5.2.** Slovenski narod je ekonomsko odvisen predvsem od izvoza dobrin. Globalna tekma podjetij in raziskovalcev je vsako leto hujša in bo še bolj intenzivna. Zato bodo morali zlasti intelektualci delati in ustvarjati v povprečju vsaj 60 ur tedensko. Ta družbeni sloj naj z zdravo hrano podprejo zlasti upokojniki. Učenci osnovnih in dijaki srednjih šol naj sami pridelajo del hrane za šolsko prehrano. Vsi mladi naj se uvedejo v znanja in veščine vrtnarjenja in zdravega kuhanja in prehranjevanja. Vsi srednješolci naj opravijo vsaj dvomesečno prakso pri ekokmetovalcih. Mladi naj oskrbujejo drevesa in rastlinje na javnih mestnih površinah in parkiriščih kot prostovoljci. Vsak osnovnošolec naj vzgoji npr. deset sadnih ali gozdnih dreves in jih zasadi ter s tem poda svoj osebni prispevek k lepemu življenju svoje generacije.

Osnovnošolci in dijaki ter upokojniki naj ob počitnicah ali ko gre za sezonska dela pomagajo ekokmetovalcem, ki za njih pridelujejo meso, žita, ribe...

- 5.3.** Sistematično in organizirano naj se odstranjuje zlasti škodljive tujerodne rastline. Ambrozija je že zelo razširjena in zelo nevarna alergena rastlina. Lastniki zemljišč naj odgovarjajo za odstranitev škodljivih rastlin. Pomagajo naj mladi in upokojniki s prostovoljnim delom.
- 5.4.** Ekološke kmetovalce in vzgojiteljice ter učitelje vrtnarjenja naj se usposobi z dodatnim strokovnim usposabljanjem in z licenco za delo z učenci in dijaki pri ekološki pridelavi zelenjave, sadja in drugega tako, da pridelana hrana ustreza vsem predpisom glede varne zdrave hrane. Mlade naj se usposobi tudi za pridelavo in kuhanje živil, ki jih pridelajo sami za sebe.
- 5.5.** Embalažo za enkratno uporabo in embalažo, ki ni biorazgradljiva je treba dodatno obdavčiti tako, da se bo prešlo na embalažo za večkratno uporabo ali na bio razgradljivo embalažo.
- 5.6.** Namesto, da gre denar za dodatne kapacitete zaporov, naj se spremeni predpise tako, da bodo zaporniki, ki niso begosumni, delali na vzgoji gozdov in pridelovali eko hrano. Begosumni zaporniki lahko vzgajajo drevesne sadike. Z zaslužki naj pokrijejo stroške zaporov in del zaslužka naj gre njihovim družinam ali pa ga dobijo, ko prestanejo zaporno kazen.

6. Povečati delež rib in manj rdečega mesa v prehrani

- 6.1.** Povečati uživanje morskih in sladkovodnih rib, mehkužcev, školjk, rakov in drugih živali v Sloveniji na vsaj 25 kg letno na prebivalca. Ker se še ne ve zadosti o škodljivem vplivu mikroplastike in nanoplastike na morske organizme predlagam, da se morda morsko hrano, ki vsebuje tudi živo srebro, uživa le enkrat na teden. Ustvariti pa je mogoče novo veliko slovensko samooskrbo s sladkovodnimi ribami, raki in drugimi živalmi.
- 6.2.** Ob vseh rekah in potokih v katerih teče čista voda naj se obnovi zaježitve starih mlinov ali ustvari nove ribnike tako, da se bo v njih vzgojilo na sonaraven način veliko planktona in rib ter ob pretoku vode na nižje nivoje proizvajalo elektriko. Nivo vode v zaježitvah naj se ob nalivih dvigne tudi za več metrov tako se lahko zadržana voda uporablja za namakanje rastlinja, gašenje požarov, za sanitarno vodo ali za dodajanje vode v strugo potokov oziroma rek ob nizkih vodostajih. Del zaježitev se uredi tako, da je v njih nivo vode konstanten. V tem delu se ustvarjajo pogoji za biološke sonaravne sisteme s povečanjem bio diverzitete ali kot gojitveni ribniki z mokrišči in otoki namenjeni gnezdenju ptic. Iz strug potokov ali rek naj se preko zaježitev pretaka največ do 30% vode povprečnega pretoka potoka oziroma reke. Za enkrat je Slovenija še zelo vodnata dežela. Toda voda dere skozi našo deželo, treba pa jo je zadrževati in uporabljati. Kmalu bodo izginili alpski ledeniki. Tedaj bosta tudi Drava in Mura postali le hudourniški reki. Za dvig podtalnice v vse bolj sušnem Pomurju je treba narediti niz hidroelektrarn, toda z zavezo, da se mulj izčrpava. Del Mure bi morda veljalo speljati po Prekmurju in jo uporabiti za intenzivno namakanje tega najbolj kmetijsko plodnega toda tudi najbolj sušnega dela Slovenije.
- 6.3.** Če bomo zgradili veliko sladkovodnih ribnikov, ob rekah in potokih speljali kolesarske poti ter se bo nudilo eko hrano za najbolj zahtevne gurmane, bomo ustvarili boljše pogoje za pet zvezdični aktivni eko turizem. Izčrpa naj se mulj iz zaježitev hidroelektrarn. Viški nočne in dnevne elektrike naj se uporabijo tudi za prezračevanje ribnikov in vodnih zadrževalnikov. Pri vseh zaježitvah naj se dogradi ribje steze. Ker pa prihajajo v naše vode škodljive agresivne tujerodne živali bo treba razvijati lokalne zaprte vodne sisteme za vzgojo avtohtonih živali.
- 6.4.** Če želimo Slovenci živeti kot visoko tehnološko razvita družba, bomo potrebovali dva do tri krat več elektrike. Zato je treba zelo hitro zgraditi hidrocentrale na Savi in morda tudi Muri. Sulca in druge ribe imejmo Slovenci v Krki, Kolpi ter zgornjem delu Soče. V zaježitvah elektrarn ustvarimo pogoje za gojenje jezerskih postrvi, smučev, ščuk, zelenik, klenov itd.. Ne vem ali so ribe npr. iz Save zaradi onesnaževanja sploh užitne. Čistilne naprave ne očistijo iz odpadne vode ostanke zdravil, drog, hormonskih motilcev in druge nesnage. Čas je, da o usodnih vprašanjih uporabe naših naravnih dobrin kot so reke in o odnosu do jedrske energije odločamo Slovenci na predhodnem referendumu. Ni prav, da se s tem vprašanjem ukvarja zelo mali krog strokovnjakov in ekologov ter politikov. Človeštvo ima na razpolago samo eno Zemljo. Mi Slovenci pa razpolagamo samo z našo lepo Slovenijo.

Mogoči opredelitvi na referendumu sta morda dve:

Prva: Želim živeti v slovenski tehnološko visoko razviti, globalno delujoči izvozni družbi na trajnostni način s pomočjo cenene zelo nizko ogljične sončne, hidro in jedrske energije.

Druga: Želim živeti v Sloveniji le z uporabo sončne energije in vetrne v kombinaciji s hranilniki elektrike, z uporabo geotermalne energije in z uporabo obstoječih hidroelektrarn.

- 6.5.** Predlagam, da se del sredstev, ki jih bo predvsem od EU dobila Republika Slovenija, uporabi za spremembe v strukturi uživanja beljakovin tako, da se bistveno poveča prehranjevanje z domačimi sonaravno vzgojenimi ribami in stročnicami.
- 6.6.** Z donacijami naj se uveljavi aquaponski sistem hkratne vzgoje rib in rastlinja v kombinaciji z zemeljskimi hranilniki sončne energije in na podlagi domače pridelave eko hrane, namenjene ribam. Vzgojiti je mogoče velike količine postrvi, smučev, krapov somičev ter tudi zelo hitrorastočih tropskih rib tilapij in drugih živali.
- 6.7.** Država naj vsem javnim zavodom naroči, da v strukturi prehrane bistveno povečajo delež rib, drugih morskih in sladkovodnih rib ter stročnic.
- 6.8.** Zagovarjam uživanje za človeštvo tradicionalne mešane hrane od mesa, zelenjave, sadja, oreškov in tudi mleka do žitaric, na katere smo se v zadnjem desetletju v večini že prilagodili z genskimi prilagoditvami. Ker pa je za pridelavo rdečega mesa potrebno uporabiti velike količine vode in so izpusti metana in ogljikovega dioksida zelo veliki, menim, da je primerno, da Slovenci zmanjšamo količine zaužitega rdečega mesa in močno povečamo uživanje rib in stročnic. Ker imamo odlične pogoje za vzrejo goveda, konj, drobnice in eko prašičev ter divjih živali (srn, jelenjadi, medvedov), se je treba usmeriti v izvoz rdečega mesa vrhunske eko kakovosti in po visokih cenah v tiste države, v katerih nimajo pogojev za domačo prirejo teh živali.

Sedaj požigajo pragozdove v Braziliji in drugih tropskih državah, ker se večja povpraševanje po govedini zlasti pri Kitajcih. To je mogoče malce ustaviti tako, da se poveča naš izvoz rdečega mesa.

- 6.9.** Za aquaponske sisteme vzgoje popolnoma neoporečnih zdravih rib in rastlinja naj znašajo donacije 60% vrednosti naložbe, za povečanje in graditev novih pretočnih ribogojnic in ribnikov za donacije poslovnim subjektom in ribiškimi družinam za bistveno povečanje sonaravne vzgoje rib, rakov, želv, planktona in drugih vodnih živali in rastlinja in za opremo za prezračevanje ribnikov naj znaša donacija vsaj 50% vrednosti naložb.

7. Finančne spodbude Ministrstva za kmetijstvo in Ministrstva za okolje in prostor

- 7.1.** Vgraditev naprav in opreme za urbano vrtnarjenje, lesenih gredic ali gredic iz reciklirane trde plastike ali trajnih jeklenih gredic in druge naprave, ki omogočajo celoletno samooskrbo z zelenjavo, sadjem, medom, gobami in živalmi, ki se jih lahko goji zlasti v strnjenih naseljih, vključno z napravami, ki omogočajo avtomatsko zalivanje z deževnico ter zaščito proti zmrzali, toči, dežju v času cvetenja, prehudim sevanjem sonca, orkanskim vetrom, žledom, požarom, ptiči in drugimi škodljivci. Garancijska doba najmanj 10 let. Donacija 30%.
- 7.2.** Vgraditev zadrževalnikov deževnice velikosti vsaj 5 m³ na stanovalca oziroma velikosti, ki omogoča uporabo deževnice za sanitarije, umivanje, pranje, za avtomatsko zalivanje rastlinja, za soočenje vsaj z dvomesečno vročino in sušo ter z vodo potrebno za zaščito rastlinja pred pozebami in kot hranilnike vode za zaščito pred požari. Garancija najmanj 50 let. Donacija 30%.
Donacija naj bo višja za primorsko in za severovzhodno Slovenijo, znaša naj vsaj 50%. Donacija za otočne zgradbe, ki še niso priključene na javni vodovodni sistem pa naj bo 70% vrednosti naložbe.
- 7.3.** Vgraditev naprav za popolno čiščenje pitne vode vseh nečistoč. Pretvorba deževnice v zdravo pitno vodo in tako samooskrba otočno lociranih zgradb. Garancijska doba najmanj 20 let. Donacija 30%.
- 7.4.** Vgraditev biološke samočistilne naprave in ponikovalnice meteorne vode za zgradbe, ki niso in ne bodo priključene na javno kanalizacijo. Garancija najmanj 30 let. Donacija 20%
- 7.5.** Postavitev čebelnjaka in nakup naprav za čebelarjenje ter zasaditev medonosnega rastlinja v mestih in na podeželju tako, da imajo čebele in drugi opráševalci obilo hrane od zgodnje pomladi do pozne jeseni ter postavitev prebivališč za čmrlje in druge opráševalce. Donacija 30%.
- 7.6.** Postavitev samoogrevanega rastlinjaka za vzgojo sadik ter prezimovanje sredozemskih rastlin. Garancijska doba najmanj 25 let. Donacija 30%.
- 7.7.** Zasaditev in oskrba zelenih streh, parkirišč in drugih površin zlasti v mestih predvsem z medonosnimi drevesi in rastlinjem. Donacija 30%
- 7.8.** Če se nove zgradbe ali obstoječe zgradbe dogradijo tako, da se zgradi vse dobrine od točke 7.1. do 7.7., naj znašajo donacije za prvih 10.000 stanovanj ali hiš najmanj 3% cene (brez DDV) stanovanja ali hiše. Ne upošteva se cena gradbene parcele in komunalne opremljenosti.
- 7.9.** Reaktiviranje zaraslih in slabih kmetijskih površin in slabih gozdnih površin tako, da jih dobijo pridelovalci od države v brezplačni dolgoročni najem, če pridelujejo hrano.

- 7.10.** Družine, ki prejemajo dolgoročno socialno podporo naj imajo pravico in dolžnost, da od lokalne skupnosti dobijo kmetijsko zemljišče zato, da se, v skladu s svojimi delovnimi zmožnostmi, same oskrbujejo s svojo zelenjavo oziroma delom prehrane.

8. Umeščanje trajnostnih zgradb v prostor

Spremembe predpisov

- 8.1.** Vsaka generacija ljudi je višja. Sedanja predpisana minimalna notranja višina stanovanj 2,5m je prenizka. Potrebno jo je povišati vsaj na 2,7 m do 3m. Prednost lesene gradnje je v možnosti razvijanja in povišanja notranje višine zgradb, če in ko bo to potrebno. Pasivne zgradbe imajo ovoj debeline 40 do 45 cm. Seštevek debeline ravne strehe in notranje višine stanovanj znaša 330 do 350 cm. Za eno nadstropje naj se zato predvidi vsaj 350 cm in za fotovoltaično elektrarno na strehi dodatna višina slemena, ki ustreza v Sloveniji vgraditvi panelov pod kotom 32 stopinj.

Z ustreznim predpisom naj se spremeni določbe lokacijskih informacij, ki npr. dovoljujejo za pritličje plus dve etaži le sleme na višini 11 m od tal tako, da se višina slemena poviša vsaj na 13 m.

- 8.2.** Trajnostna gradnja je tista, ki omogoča ureditev strešnega vrta na ravni strehi in namestitve fotovoltaičnih toplovodnih panelov predvsem na strehi v Sloveniji pod optimalnim kotom 32°. Zgradba mora biti z ložo in dnevno sobo usmerjena proti jugu. Isto velja za fotovoltaične in toplovodne panele. Le tedaj je izkoristek sonca za energetiko in rastlinje optimalen. Toda za okrepitev moči velikih sončnih elektrarn zgodaj zjutraj in proti večeru je smiselno vgraditi panele tudi na vzhodno in zahodno stran zgradb.

Na vzhodni in zahodni steni praviloma ni oken. Tam rastejo pri samostojnih zgradbah marelice, breskve in drugo rastlinje. Senčil trajnostna gradnja z okni le na severni in južni strani ne potrebuje.

Trajno graditeljstvo se sooča s prevladujočimi vrednostnimi sistemi arhitektov in varovalcev kulturne dediščine, ki se zavzemajo za klasično zunanjo podobo zgradb. Zato zahtevajo praviloma na gradbenih parcelah povsod postavitve dvokapnih streh pod kotom 35° do 45° in prepoved ravnih streh. Strokovnjaki, ki določajo urbanistično ureditev in prostorske načrte, zahtevajo postavitve zgradb pravokotno na prometno pot in tako pogosto prepovedujejo postavitve zgradb tako, da so obrnjene z ložo, dnevno sobo in fotovoltaično proti jugu.

Stroka in politika se bo morala odločiti ali naj ima prednost klasični pogled na arhitekturno lepoto ali preživetje človeštva.

Trajnostno graditeljstvo urbane sredine spreminja v zelena naselja brez velikih zelenic. To je arhitektura gozda, zelenja in cvetja. Oblika zgradbe ni tako izpostavljena kot pri klasični arhitekturi.

- 8.3.** Vsaj pri polovici mestnih naselij je mogoče z dograditvijo obstoječih stavb doseči višjo gostoto bivanja na kvadratni kilometer. Večino sedanjih dvokapnih streh bi lahko nadomestila mansardna stanovanja z ravno zeleno streho in sončno toplotno električno elektrarno. Ker je načelo trajnostnega bivanja stanovanje brez notranjih stopnic tako, da je v eni ravnini brez ovir in dostopno povsod na invalidskem vozičku, je mogoče v mestih pogosto enostanovanjske hiše preurediti v dvo ali tro-stanovanjske hiše z zunanjim dvigalom, stopnicami in ganki.
Če se na novo na streho obstoječe zgradbe namešča težke gredice s težo okoli 400 do 500 kg na m², mora tak poseg odobriti pooblaščen inženir gradbene stroke – statik.
- 8.4.** Ker se lahko poletna sončna toplota shranjuje 5 do 7m v zemljo pod zgradbo, je treba na gradbenih parcelah, na katerih je podtalnica, vgraditi zagatnice, sicer podtalnica raznese toploto v okolje.
- 8.5.** Ocenjujemo, da ni nobene potrebe, da se trajnostne zgradbe, ki imajo svoje biološko neoporečne čistilne naprave, obvezno priključuje na javni kanalizacijski sistem. Zahteva pa naj se uporaba takih čistilnih sredstev, ki ne onesnažujejo na noben način okolja. Javno meteorno kanalizacijo se razbremeni z vgradnjo velikih rezervoarjev za deževnico, ki se jo uporablja za sanitarije, pranje perila in posode ter za avtomatizirano zalivanje rastlinja, za preprečevanje pozebe in gašenje požarov.
- 8.6.** Trajnostne zgradbe in naselja se morajo oskrbovati z vodo iz javnega vodovoda, razen če se oskrbujejo iz svojih rezervoarjev za deževnico in so opremljene z napravami za popolno čiščenje pitne vode.
- 8.7.** Otočne trajnostne zgradbe in naselja z lastno zadostno lastno proizvodnjo in shrambo elektrike, ni treba obvezno priključevati na javni elektro-energetski sistem.
- 8.8.** Ker se je tudi zaradi nevarnih kužnih bolezni, kot je virus Covid 19, močno uveljavilo trajno ali občasno delo na domu in ker na celotni parceli in zgradbi pridelujemo hrano, naj bo mogoče graditi trajnostna naselja na vseh zemljiščih, razen na najboljših kmetijskih zemljiščih. Gradi naj se predvsem na slemenih hribov, ki so usmerjeni proti jugu, na slabih kmetijskih in slabih gozdnih površinah. Taka za kmetijstvo ali gozdarjenje manj primerna zemljišča naj se spremenijo v gradbena, brez dolgih postopkov spreminjanja OPN, zlasti v primeru, ko se bodo nova naselja oskrbovala v celoti z lastno elektriko in vodo.

Ker delo na domu omogoča višjo kakovost delovnega življenja, nižja poslovne stroške poslovnim subjektom ter ugodno vpliva na zmanjšanje porabe fosilnih energentov, naj se dovoli na vseh gradbenih parcelah, ki so namenjene stanovanjski gradnji, graditi tudi take zvrsti poslovno stanovanjskih zgradb, ki omogočajo delo na domu ali blizu doma. Gre pa samo za dejavnosti, ki v skladu s stanovanjskim zakonom ne motijo sosedov in ne obremenjujejo preveč skupne dele zgradb oziroma parkirišč.

Vsi mnenjedajalci, vključno z zainteresiranimi sosedi, prebivalci in civilnimi gibanji, naj bodo udeleženi samo v procesu sprejemanja lokalnih prostorskih načrtov OPN in potrjevanja lokacijskih informacij. Vsi mnenjedajalci naj svoje zahteve zapišejo že v lokacijsko informacijo. Zakon naj zaščiti investitorje tako, da se nihče več ne sme spotikati v njihovo gradnjo, če je investitor spoštoval določbe lokacijske informacije.

Če investitor povsem spoštuje določbe lokacijske informacije, mu mora biti izdano gradbeno dovoljenje v roku 14 dni.

Stroške morebitnih arheoloških izkopavanj naj krije država. Opravilo naj se v zelo kratkem času.

- 8.9.** Zakon, ki štiti kupce stanovanj pred neodgovornimi dejanji investitorjev, določa, da lahko investitor stanovanja oglašuje in prodaja šele, ko je pridobil pravnomočno gradbeno dovoljenje. Kupci lahko v skladu s kupoprodajno pogodbo aro v višini 10% ali del ali vso kupnino deponirajo na bančnem skrbniškem računu, ki ga upravlja pooblaščen notar. Toda to kupnino lahko investitor prejme, šele ko je pridobil uporabno dovoljenje in je kupcem izročil ključne stanovanj.

Zato lahko dandanes gradijo stanovanja predvsem investitorji, ki gradijo z lastnim kapitalom, za večji del stroškov gradnje pa najemajo bančne kredite. Če gradbene projekte vodijo le vlagatelji kapitala, pričakujejo najmanj 30% do 100% donos na kapital. To seveda ceno stanovanj nerazumno poveča.

Zakonodajalec še ni razmišljal o tem, da se lahko državljani samoorganizirajo v zadrugo in zgradijo sebi stanovanja ob svoji aktivni udeležbi pri izboru lokacije, pridobivanju gradbenega dovoljenja in graditvi. Stopnja nezaupanja državljanov do države zaradi negotovosti odobravanja gradbenega dovoljenja je zelo velika.

Stanovanjska zadruga, ki jo ustanovi več družin zato, da sebi zgradijo trajnostna stanovanja po lastni proizvodni ceni, je zelo primerna rešitev, ki jo sedanji predpisi otežujejo.

Zakonodajalec naj dopusti, da člani zadruga s sredstvi, ki jih zberejo v zadrugi upravlja, nadzirajo in usmerjajo poslovanje samostojno. Država lahko podpre državljane, ki želijo sami reševati svoje stanovanjsko vprašanje s pomočjo stanovanjske zadruga tako, da jim pomaga z nudenjem garancij, z donacijami in z nudenjem ugodnih kreditov zadrugi oziroma članom zadruga. Zakon, ki štiti kupce stanovanj pred neodgovornimi investitorji, naj se ne uporablja v primerih, ko člani stanovanjske zadruga združujejo svoja sredstva z namenom pridobitve stanovanja za sebe in pod pogojem, da člani zadruga sproti usmerjajo in nadzirajo delo poslovanja glede uporabe zbranih sredstev.

- 8.10.** Vsem investitorjem naj se omogoči s spremembo zakona, ki štiti kupce stanovanj obveščati javnost o svojih namerah za novogradnje tudi pred pridobitvijo gradbenega dovoljenja. Investitorji naj tako pridobe pravico, da vlagajo kapital le v novogradnje, za katere obstaja

resen izražen interes kupcev tako, da so nepremičnine lahko rezervirane, še preden nastanejo stroški z gradbenim dovoljenjem.

- 8.11.** Srečujemo se z neskladjem določb lokacijskih informacij z določbami posameznih mnenjedajalcev. Ali v te primeru prevlada stališče lokacijske informacije, ki jo je potrdil občinski ali mestni svet ali drugačno stališče posameznega mnenjedajalca?
- 8.12.** V Sloveniji je prevelik del ozemlja namenjen »Natura 2000« s poudarkom na biotski raznovrstnosti. Obseg teritorija pod »Natura 2000« naj se zmanjša ob sočasni zavezi vseh investorjev v Sloveniji v gradbenem sektorju, da z ustreznimi rešitvami povečajo pogoje za ohranitev živalskih in rastlinskih vrst oziroma, da se pri vseh novogradnjah nekaj konkretnega postori tudi za biotsko raznovrstnost.
- 8.13.** V Sloveniji se moramo zelo skrbno ukvarjati z vprašanjem uporabe prostora. V zadnjih tridesetih letih se je na kvalitetnih zemljiščih zgradilo zelo veliko trgovskih centrov tako, da pride na enega Slovence izjemno veliko stavbnih površin namenjenih trgovini. Ker se trgovci sami glede omejitve nadaljnjih novogradenj ne dogovarjajo, naj vlada sprejme sklep, da se za nove gradnje trgovskih centrov gradbena dovoljenja več ne izdajajo.

9. Spremembe gradbene zakonodaje

- 9.1.** Slovenska družba se je močno razslojila. Banka Slovenije je javnost obvestila, da so depoziti v bankah v vrednosti nad 100.000 evrov v lastnini le enega odstotka depozitarjev. Pripadniki tega premožnega dela prebivalstva in bogati tujci lahko kupujejo stanovanje, ki jih gradijo investitorji z namenom, da jih prodajo po čimvišji ceni z dobičkom. Srednji družbeni sloj in zlasti mlada generacija želi rešiti stanovanjsko vprašanje na podlagi postopnega varčevanja in z dolgoročnim bančnim kreditom. Ta večinski družbeni sloj je zainteresiran, da reši svoje stanovanjsko vprašanje v lastni režiji ali pa lahko tudi s pomočjo stanovanjske zadruga tako, da v obliki samoorganizacije stanovanje pridobi po stroškovni ceni tako, da zadruga ne ustvarja dobička.

Velika problema v Sloveniji sta negotovost pri pridobivanju gradbenega dovoljenja in zahteva, da se pred pridobitvijo gradbenega dovoljenja plača komunalni prispevek. Če se bodo investitorji lahko zanesli na lokacijsko informacijo, preden bodo zbirali kapital v zadrugi za poravnavo projektantskih stroškov, se bodo lažje odločali za gradnjo s pomočjo stanovanjske zadruga. Upravna enota naj podeli gradbeno dovoljenje na podlagi projekta za gradbeno dovoljenje, ki upošteva mnenja mnenjedajalcev, kot je vsebovano v lokacijski informaciji. Komunalni prispevek in prispevek za degradacijo in uzurpacijo naj se plačajo, ko je vloženo obvestilo upravni enoti, da se bo začelo graditi. Če investitor začne z gradnjo in ne plača prispevkov, lahko inšpekcija gradnjo ustavi, investitor pa za tako kršitev plača kazen.

Če želimo v naslednjih 30. letih svoja bivališča in poslovne zgradbe dograditi in nova naselja graditi zelo hitro, je potrebno močno poenostaviti vse postopke, ki jih določa gradbeni zakon. Največ se lahko naredi tako, da lokalna skupnost določi z OPN namembnost posameznih lokacij, opredeli pogoje graditve ob sodelovanju vseh mnenjedajalcev in stranskih

udeležencev, podrobno načrtovanje naselij in gradnjo pa naj se prepusti investitorjem in licenciranim projektantom. Tako kot je država uspešno nekaj svojih pooblastil prenesla na notarje, se lahko razbremeni tako, da strokovno usposobljenim in osebno odgovornim projektantom bolj zaupa ali jih celo pooblasti, da bodo v skladu z interesi investitorjev in zahtev gradbenega zakona in odloki lokalnih skupnosti o namenski uporabi gradbenih zemljišč, delovali kot bolj samostojni, ustvarjalni odgovorni projektanti.

9.2. Poenostavljen postopek za graditev energetske prehranske samooskrbnih in novih modularnih zgradb.

9.2.1. Občinski prostorski načrt OPN, ki dovoljuje graditev stanovanjskih hiš oziroma zgradb, ki so zgrajene tako, da omogočajo stanovalcem samooskrbo z energijo za vse potrebe zgradbe in za osebna električna vozila in samooskrbo s sonaravno pridelano zelenjavo, sadjem in drugo hrano, ki se jo lahko prideluje v strnjem naselju in določa za poslovne zgradbe v katerih se opravlja pisarniško delo ali dejavnosti, ki ni moteče za sosede in ne preobremenjuje skupne dele zgradbe ali naselja, naj ureja le:

- gabarite za maksimalno višino zgradb in odmike zgradb od ulic ter sosedov,
- gostoto naselitve, razmike med zgradbami tako, da sleme zgradbe, ki stoji na jugu pred naslednjo zgradbo pozimi, ko sonce opoldan sije pod kotom 21° , ne meče sence na prednjo stekleno steno zgradbe in ne senči panelov fotovoltaične elektrarne in toplovodnih panelov,
- določa priključke:
  - na javne ceste
  - za vodovod, kanalizacijo,
  - javno električno omrežje
  - vodov, ki so namenjeni elektronskim komunikacijam
  - kabelski razdelilni sistem.

OPN naj določa, da so parcele, namenjene vrstnim enodružinskim hišam in dovozni poti za enosobno hišo, velikosti najmanj 200 m^2 , za dvosobno vrstno hišo velikosti najmanj 270 m^2 , za trisobno vrstno hišo velikosti najmanj 370 m^2 , za štirisobno vrstno hišo velikosti najmanj 460 m^2 .

OPN naj prepusti določitev velikosti parcel in notranjo prostorsko ureditev naselij lastnikom gradbenih parcel oziroma investitorjem in projektantom. OPN naj ne ureja in ne predpisuje zunanje oblike zgradb. To vprašanje naj urejajo investitorji in projektanti.

OPN naj določa, da morajo biti zgradbe oddaljene od sosednih gradbenih parcel najmanj 4 metre in postavljene tako, da čimmanj senčijo sosedne vrtove in zgradbe.

Če je zgradba energetske samooskrbna na podlagi sončne energije, geotermalne energije ali drugih zelo nizko ogljičnih energetskih virov, je ni potrebno obvezno priključiti na javni toplovod ali na plinsko fosilno omrežje. Če ima zgradba lastno ekološko čistilno napravo in lasten rezervoar deževnice velikosti najmanj 5 m^3 na osebo je ni treba obvezno priključiti na javno kanalizacijo. Če je zgradba povsem energetske samooskrbna na podlagi zelo nizkih ogljičnih virov je ni treba priključiti na javno elektro energetske omrežje.

Investitorji naj bodo oproščeni plačila komunalnega prispevka za zelene strehe in za strehe z gredicami in rezervoarji deževnice ker take strehe zmanjšujejo obremenitev kanalizacije.

OPN naj določa tudi mnenja vseh mnenjedajalcev, ki morajo podati v procesu izdelave OPN svoja mnenja in določiti pogoje, ki jih morajo upoštevati investitorji za določeno naselje ali za posamezno parcelo.

- 9.2.2.** O predlogu OPN naj organizira lokalna skupnost enomesečno javno razpravo, v kateri imajo pravico sodelovati vsi, ki so po tem zakonu lahko stranski udeleženci.

Lokalna skupnost pozove vse zainteresirane, da podajo svoja mnenja in se udeležijo javne razprave v obliki sestanka ali v obliki elektronske konference. Lokalna skupnost pa mora po pošti obvestiti o javni razpravi vse sosede.

- 9.2.3.** Na podlagi upoštevanja stališč iz javne razprave določi občinski ali mestni svet v roku 30 dni končno besedilo OPN. Za gradnje, ki v celoti upoštevajo določbe OPN, investitorja nima pravice ovirati pri gradnji nihče, oziroma noben stranski udeleženec.

- 9.2.4.** Investitor, ki v celoti upošteva določbe OPN, naj izdelala s svojim projektantom vso projektno dokumentacijo in uredi vse druge zahteve, ki so po tem zakonu potrebne, sicer za pridobitev gradbenega dovoljenja, in vloži pri upravni enoti zahtevo za pridobitev gradbenega dovoljenja, ki mu ga mora Upravna enota izdati v roku 14 dni. Projektant skupno s soprojektanti s svojimi podpisi na projektni dokumentaciji jamči, da so pri projektiranju upoštevali vse zahteve tega zakona in določila OPN. Projektanti naj bodo za svoje stvaritve odgovorni tako, da odgovarjajo tudi z dodatnimi materialnimi jamstvi.

Ko se izdela projekt za izvedbo, lahko investitor priglasí začetek gradnje.

Če investitor lokacijske informacije in mnenj mnenjedajalcev ne upošteva v celoti, mora pridobiti gradbeno dovoljenje po postopku v skladu s tem zakonom tako, da gradbeno dovoljenje na podlagi mnenj mnenjedajalcev izda upravna enota v roku 60 dni.

- 9.2.5.** Nadzorni organ nadzira graditev modulov zgradb v proizvodnih prostorih, kjer se sestavni deli zgradb izdelujejo, in pripravo infrastrukture na gradbeni parceli ter montažo zgradb in izvajanje zaključnih del. Proizvajalci montažnih hiš ali zgradb lahko pridobijo in uporabljajo znak CE, s katerim odgovarjajo za celovito kakovost zgradb.

- 9.2.6.** Investitor določi od projektanta in izvajalcev neodvisni nadzorni organ, ki opravi revizijo projektne dokumentacije pred začetkom gradnje in zahteva, da izvajalec dela izvaja tako kot je to določil projektant, sicer lahko dela ustavi. Tudi nadzorni organ naj odgovarja za skladnost kakovosti gradnje z zahtevami gradbenega zakona.

- 9.2.7.** Na podlagi poročila projektanta, nadzornega organa in izvajalca vloži po zaključku gradnje investitor upravnemu organu zahtevo za izdajo uporabnega dovoljenja. Upravni organ lahko, če oceni da je to potrebno, imenuje tehnično komisijo, ki na podlagi oglada in dokončane zgradbe pregleda projektno in graditeljsko dokumentacijo, v roku 15 dni ugotovi skladnost

gradnje z določbami OPN in tega zakona. Če izvajalec jamči za modularno gradnjo s CE, tehnična komisija ugotavlja le skladnost izvedene gradnje z določili OPN.

Tehnična komisija lahko zahteva, da se v primernem roku odpravijo pomanjkljivosti. Če tehnična komisija poda pozitivno mnenje, izda upravna enota uporabno dovoljenje najkasneje v roku 7 dni.

9.2.8. Investitor na podlagi uporabnega dovoljenja uredi vpis zgradbe v uradne evidence, predno se zgradba lahko začne uporabljati.

9.3. 49/B člen Poenostavljen postopek za energetska in infrastrukturno avtonomne zgradbe.

Za otočne zgradbe oziroma samostojne zgradbe, ki jih investitor gradi na kmetijskem zemljišču druge in tretje kategorije ali na gozdni površini in gradnja omogoča pridelavo velikega dela hrane ter je energetska povsem avtonomna, naj se uporabijo smiselno določitve 49/A člena pod pogojem, da investitor sam uredi dostop do javne ceste in uredi svojo oskrbo z vodo, vgradi eko-čistilno napravo in uredi vse druge priključke in zato plača le 20% vrednosti komunalnega prispevka in ne plača nadomestila za degradacijo in uzurpacijo prostora. Če priključke ureja pooblaščen javna družba, plača investitor realne stroške vseh priključkov.

9.4. 49/C člen Poenostavljen postopek za rekonstrukcijo in dograditev obstoječih zgradb tako, da omogočajo brezogljivo energetska samooskrbo in eko prehransko samooskrbo stanovalcev.

9.4.1. Obstoječe zgradbe, naj se po poenostavljenem postopku, na podlagi projektne dokumentacije, ki jo izdelajo pooblaščen projektanti, s poudarkom na izračunih statike, rekonstruira in dogradi ter drugače uredi zunanjo ureditev v primeru, da gre za:

- arhitekturne predelave zgradbe zato, da ustrezajo pogojem za pasivno ali nizkoenergijsko gradnjo,
- zgradbo predela tako, da nastane večje število stanovanj oziroma poslovnih prostorov,
- uredi prostore za delo na domu,
- uredi take poslovne prostore v katerih se opravlja nemoteča poslovna dejavnost,
- se vgradi naprave za brezogljivo samooskrbo zgradbe z vso potrebno energijo za potrebe zgradbe ali za potrebe električnih osebnih ali drugih vozil,
- za proizvodnjo in prodajo sončne elektrike javnemu sistemu,
- vgraditev vrtov na ravni strehi, na in po stenah zgradbe ter na parceli okoli zgradbe,
- za ureditev parkirnih mest tako, da je na dva stanovalca zagotovljeno vsaj eno parkirno mesto za avtomobile,
- za vgraditev druge opreme, ki omogoča trajnostni način prebivanja

9.4.2. Z rekonstrukcijo se lahko odstrani sedanja streha in vgradi novo stanovanje z ravno streho za gredece za vrt in sončno elektrarno, toda tako, da slemene nove zgradbe ni več kot 2 metra višje od slemena obstoječe zgradbe. Notranje stopnišče se lahko nadomestiti z zunanjim

stopniščem in gankom ter z zunanjim dvigalom. Večnadstropne hiše se lahko predela v več eno-nivojskih stanovanj. Vgradi se statične ojačitve. Če je to primerno se za statične ojačitve in povečanje protipotresne varnosti uporabi lesene konstrukcije. Na južni, vzhodni in zahodni strani se lahko doda zastekljena loža namenjena vzgoji solat, vgradi rezervoarje za deževnico, uredi dodatna parkirišča in vgradi druge naprave, ki služijo energetski in prehranski samooskrbi.

- 9.4.3.** Postopek začne investitor tako, da imenuje projektanta, vodjo projekta, vodjo izvajanja in nadzorni organ. Na podlagi projektne dokumentacije, ki ustreza zahtevam za izdajo gradbenega dovoljenja, priglasi začetek gradnje investitor upravni enoti.

Za rekonstrukcijo in dograditev zgradb po tem členu spremembe OPN in mnenja mnenjedajalcev niso potrebna.

- 9.4.4.** Če so zahteve glede javne infrastrukture povečajo za več kot 25%, je potrebno pred začetkom gradnje pridobiti mnenje mnenjedajalcev glede dovozne poti, vodovoda, kanalizacije, električnega omrežja ali glede drugih infrastrukturnih priključkov.
- 9.4.5.** Če je zgradba pod spomeniškim varstvom, se mora pridobiti mnenje pristojnega mnenjedajalca pred začetkom projektiranja, ki se izda v 15. dneh.
- 9.4.6.** Lastniki zgradb imajo pravico posaditi po ulicah, kjer je to mogoče, medonosno drevje, kostanje orehe in drugo sadno drevje. Lastniki parkirišč imajo pravico nad parkirišči urediti in zasaditi pergole kivija, grozdja ali medonosnih rastlin.

10. Spremembe stanovanjskega zakona

10.1. Delo na domu

Vse več bo intelektualnega dela na domu, ker računalniška in internetna tehnologija to omogočajo, nevarne nalezljive bolezni pa tako delo spodbujajo. Zato je smiselno, ko gre za nemoteče, zlasti intelektualno pisarniško delo, spremeniti in poenostaviti določbe, ki urejajo delo na domu.

Predlagamo, da se besedilo 14. člena Stanovanjskega zakona spremeni tako, da glasi:

10.1.1. »14. člen Opravljanje dovoljene dejavnosti v stanovanju in v poslovno stanovanjski zgradbi«

»Etažni lastnik lahko uporablja stanovanje ali poslovni prostor v stanovanjsko poslovni zgradbi ali strnjenem naselju zgradb (atrijske hiše, vrstne hiše) za opravljanje poslovne dejavnosti samo tako, da ta dejavnost ne moti stanovalcev ali uporabnikov poslovne dejavnosti pri mirni rabi stanovanj ali poslovnih prostorov in ne povzroča čezmerne obremenitve skupnih delov ali večstanovanjske poslovne stavbe. Tisti, ki dela na domu, mora za svoje stranke zagotoviti zadostno število parkirnih mest. Minister s pravilnikom določi mejne vrednosti za hrup in za drugo kar nastaja in lahko moti sosede in dnevne časovne

omejitve za emisije hrupa in drugih motečih vplivov na sosede. Predpiše naj tudi število parkirnih mest za poslovne stranke etažnega lastnika, ki dela na domu.

- 10.1.2.** Pri uporabi stanovanja za dovoljenje dejavnosti ne gre za spremembo namembnosti stanovanja skladno s predpisi o graditvi objektov in ne za spremembo rabe stanovanja.
- 10.1.3.** Etažni lastnik za opravljanje nemoteče dejavnosti, kot to določa prvi odstavek tega člena, ne potrebuje soglasja sosedov in vseh etažnih lastnikov. Opravljanje dejavnosti priglasijo upravniku. Če etažni lastnik v stanovanju opravlja dejavnost, ki je lahko za sosede moteča, pa mora pridobiti pisna soglasja vseh sosedov, lahko tudi z elektronsko pošto in mora pridobiti soglasje tri četrtine vseh etažnih lastnikov, če obremeni skupne dele zgradbe močnejše, kot to določa prvi odstavek tega člena.
- 10.1.4.** Za nemoteče delo na domu etažni lastnik ne potrebuje predhodnega soglasja inšpektorata za delo, za moteče ali za zdravje nevarne dejavnosti pa soglasje potrebuje.
- 10.1.5.** V primeru, da etažni lastnik uporablja stanovanje v nasprotju z določbami prvega odstavka tega člena, mu lahko stanovanjski inšpektor prepove opravljanje moteče dejavnosti ali preveliko obremenitev skupnih delov zgradb. Zahtevo za prepoved dejavnosti v stanovanju lahko poda vsak sosed, za preobremenitev skupnih delov pa vsak etažni lastnik.
- 10.1.6.** Pravica opravljanja nemoteče dejavnosti v stanovanju naj preide na pravnega naslednika v primeru prenosa etažne lastnine.
- 10.1.7.** Določbe tega člena veljajo smiselno tudi za najemnika ali podnajemnika stanovanja. V najemni ali podnajemni pogodbi se o tem vprašanja lahko dogovorita lastnik stanovanja in najemnik oziroma podnajemnik.

**10.2. Doda naj se nov 72/a člen, ki glasi:
Stanovanjske investicijske zadruge**

- 10.2.1.** Tri ali več pravnih ali fizičnih oseb lahko ustanovi investicijsko stanovanjsko zadrugo zato, da združeni v zadrugo preko nje, za sebe v vlogi investitorjev pridobijo lastninsko ali gradbeno pravico na zazidljivem zemljišču, pridobijo gradbeno dovoljenje in zgradijo večstanovanjsko zgradbo ali naselje vrstnih atrijskih hiš ali drugačnih zgradb ali dogradijo obstoječe zgradbe tako, da za člane zadruga opravlja vlogo investitorja. Člani zadruga združijo sredstva v zadrugi v obliki kapitala in na druge načine
- 10.2.2.** Zadruga lahko projektiranje in zgraditev opravi s svojimi člani, ki so za tako delo strokovno usposobljeni ali so nosilci licenc ali za vse naloge projektiranja, nadzora in izvedbe gradnje zadolži druge osebe. Ko zadruga pridobi uporabno dovoljenje in se vpišejo nepremičnine v uradne evidence, lahko zadruga izroči stanovanja ali poslovne prostore članom zadruga v njihovo posest in lastnino tako, da se vpišejo kot etažni lastniki ali lastniki hiš v zemljiško knjigo.

- 10.2.3.** Zakon o varstvu kupcev in stanovanj in enostanovanjskih stavb (Ur.l.RS 18/2004) za tako soinvesticijsko zadrugo ne velja in se ne uporablja.
- 10.2.4.** Zadruga pravila morajo obvezno določiti, da za upravljanje tako zgrajenih stavb v primeru, da gre za dva lastnika in najmanj pet stanovanj, v celoti in neposredno spoštuje določbe Stvarnopravnega zakonika o solastnini in etažni lastnini ter določbe Stanovanjskega zakona o upravljanju etažne lastnine, tako da so v pravilih zadruga urejena vprašanja, ki in kakor se morajo urediti v pogodbi o medsebojnih razmerjih etažnih lastnikov. Pravila tudi določajo, kako se sklepa pogodba z upravnikom. Vlogo upravnika ali direktorja zadruga lahko opravlja ista oseba.
- 10.2.5.** Pravila določajo način formiranja in upravljanja rezervnega sklada v skladu s stanovanjskim zakonom in določijo način sprejetja hišnega reda.
- 10.2.6.** Zadruga pravila dodatno uredijo tiste dejavnosti, s katerimi se ustvarja samooskrbne pogoje za trajnostni način prebivanja. Urejajo področje vrtnarjenja, skupne obdelave sadnega vrta, pridelavo medu in druge hrane, organizirano oskrbo članov z eko hrano lokalnih kmetovalcev, skupno uporabo električnih vozil, vzdrževanje skupne sončne elektrarne in skupnega toplotnega zemeljskega hranilnika ter prodajo viškov elektrike na trgu. Pravila določajo skupno nabavo kakovostnih eko dobrin, izobraževanje, zdravo pripravo hrane in še druge dejavnosti, ki jih urejajo pravila zadruga in drugi notranji splošni akti.
- 10.2.7.** Določbe tega člena veljajo samo pod pogojem, da člani zadruga v obliki kapitala s pridobitvijo obveznih deležev v najnižji višini 1% nakupne vrednosti svoje bodoče nepremičnine ali nepremičnine, ki jo že uporabljajo, odgovarjajo za obveznosti zadruga.
- 10.2.8.** V taki zadrugi etažni lastniki ne sklepajo posebej pogodbe o medsebojnih razmerjih, temveč vse posle soupravljanja etažne lastnine urejajo v svoji zadrugi. Etažno lastnino lahko pridobi oziroma poseduje in jo uporablja kot najemnik samo tisti, ki želi živeti na trajnostni način in spoštuje določbe zadrughih pravil.

10.3. Doda se nov 72/b člen

»Stanovanjske javno zasebne investicijske zadruga«

- 10.3.1.** Lokalna skupnost ali stanovanjski sklad ali drugi državni organi lahko s člani zadruga, ki so fizične ali pravne osebe, ustanovijo stanovanjsko investicijsko zadruga, ki bo edini lastnik zgrajenih stanovanj in skupnih prostorov. Člani zadruga, ki vložijo v zadruga minimalni delež kapitala, pa pridobijo dolgoročno najemno pravico do uporabe stanovanj, ki omogočajo trajnostni način prebivanja. Člani zadruga-bodoči najemniki vložijo (v obliki kapitala z nakupom obveznih deležev) v zadruga minimalno 20% (Alt.: 15%, 10%) sredstev, ki se jih potrebuje za pridobitev zazidljive parcele, projektiranje, pridobitev gradbenega dovoljenja, plačilo komunalnega prispevka ali prispevka za uzurpacijo in degradacijo zemljišča in za zgraditev stanovanj, skupnih prostorov in skupnih delov zgradb.

10.3.2. Za stanovanjsko zadrugo iz prvega odstavka tega člena smiselno veljajo določbe drugega, tretjega, četrtega in petega odstavka 72/a člena pod pogojem, da člani zadruge v zadrugi združujejo vedno v obliki kapitala vsaj 1% vrednosti nepremičnine, ki jih imajo v dolgoročnem najemu.

10.3.3. Najemna pravica do stanovanja je trajna in se lahko svobodno prenaša, deduje ali prenaša na drugo pravno osebo, toda samo na osebe, ki se včlanijo v zadrugo in spoštujejo določbe trajnostnega načina prebivanja, kakor jih določajo zadružna pravila.

10.4. Doda se nov 72/c člen

»Stanovanjske zadruge za kadrovska najemna stanovanja«

10.4.1. Lokalne skupnosti, stanovanjski skladi in državni organi lahko z zasebnimi vlagatelji, ki potrebujejo strokovne kadre ustanovijo neprofitno investicijsko stanovanjsko zadrugo, namenjeno mladim strokovnjakom, ki jih želijo zadržati v svojem okolju ali privabiti tujce tako, da lahko mladi takoj po zaključku študija in strokovnega usposabljanja pridobijo v najem stanovanja, ki omogočajo tudi trajnostni samooskrbni način prebivanja v najem za največ 10 let. Najemniki plačujejo stroškovno najemnino, ki vključuje tudi realne stroške financiranja in amortizacijo na 60 let. Najemniki zadrugo soupravljajo s 33% glasov na občnem zboru in imajo eno tretjino članov v upravnem in nadzornem odboru zadruge.

10.4.2. Najemniki morajo v času uporabe najemnega stanovanja redno varčevati tako, da vlagajo sredstva v nakup obveznih deležev zadruge z namenom, da čimprej ali najkasneje v 10. letih privarčevana sredstva dvignejo in uporabijo za pridobitev lastniškega stanovanja ali hiše ali lastniške pravice do dolgoročnega najema nepremičnine, ki je v lasti zadruge ali drugače rešijo svoje stanovanjsko vprašanje.

Privarčevana sredstva naj ustrezajo velikosti depozita, ki ga banke zahtevajo ob podeljevanju dolgoročnih stanovanjskih kreditov ali pa zadoščajo za vložitev kapitala v stanovanjsko zadrugo, ki je lastnik nepremičnin, člani pa pridobijo dolgoročno lastninsko najemno pravico na stanovanju.

10.5. Doda se naj 72/č člen

»Stanovanjske zadruge za socialna najemna stanovanja«

10.5.1. Lokalne skupnosti in stanovanjski skladi ter dobrodelniki ustanovijo neprofitno stanovanjsko zadrugo, ki jo soupravljajo ustanovitelji skupno z najemniki stanovanj, ko gre za vprašanja, o katerih odločajo sicer etažni lastniki, ko gre za posle rednega upravljanja tako, da imajo najemniki 33% glasov na občnem zboru in imajo tretjino članov upravnega in nadzornega odbora.

10.5.2. Te zadruge uvajajo trajnostni način prebivanja s ciljem dviga kakovosti prebivanja, nižanja življenjskih stroškov ter uveljavljanja možnosti za samooskrbo z zelenjavo, sadjem, medom, gobami, stročnicami, krompirjem in drugo hrano ter skupnimi prevoznimi električnimi vozili in drugimi dobrinami.

10.5.3. Za te zadruga veljajo določbe tretjega, četrtega, petega in sedmega odstavka **72/a člena tega zakona**.

10.6. Doda se nov odstavek v sedmi alineji 1. odstavka 91. člena Stanovanjskega zakona, ki se glasi:

» Če stanovanje najemniku omogoča brezogljicho samooskrbo z vso energijo, ki jo stanovanje potrebuje za ogrevanje, hlajenje, rekuperacijo zraka, za belo tehniko in računalniške naprave in za najemnikova električna vozila tako, da se za vse energetske potrebe uporablja brezogljicha energija sonca ali geotermalna ali hidro ali vetrna energija ter najemniku nudi možnost vrtnarjenja v loži stanovanja ali na vrtu, na strehi po stenah ali na zemljišču okoli zgradbe ali na drugem bližnjem kmetijskem ali gradbenem zemljišču, najemodajalec v stroške najemnine vključi stroške amortizacije za naprave, ki omogočajo trajnostni način prebivanja, doda stroške vzdrževanja, zavarovanj, upravljanja, financiranja omenjenih naprav in nakupa ali najema zemljišč, na katerih je mogoča vzgoja koristnih rastlin ter stroške plačevanja davkov.

11. Nizko ogljična energetika in sožitje sončnih elektrarn in javnega energetskega sistema

11.1. Razviti del človeštva, zlasti zadnjih sedemdeset let, troši vedno več energije tako, da se uporablja predvsem lignit, premog, nafto in plin. Zelo nizko ogljični viri energije se v zadnjih **letih razvijajo, toda zaenkrat dominira fosilna energetika. Veliko je mogoče narediti z varčevanjem z energenti.**

To se lahko zgodi, če bi se države odločile za davek na izpuste CO₂ in na izpuste drugih toplogrednih plinov ter z davki na druge onesnaževalce zraka in okolja.

Svetovni vplivni politiki se zaenkrat še niso odločili za zmanjšanje proizvodnje in porabe fosilnih energentov. Toda klic dijakov in študentov, ki se izraža po vsem svetu, ima vpliv na vse večji krog ljudi. Reagirali so tako, da so prenehali kupovati velike avtomobile na fosilni pogon. Začeli so kolesariti, hoditi peš na delo in v šolo. Klic mladih po pravici do življenja na tem edinem planetu Zemlji ima veliko večji vpliv, kot so si sploh mogli zamisliti ključni odločevalci. Ker je kupec kralj, se bodo proizvajalci morali prilagoditi novemu vrednostnemu sistemu vse večjega kroga ljudi, ki se zavedajo, da nadaljevanje dosedanjega načina življenja zlasti v razvitih deželah ogroža vse človeštvo in še zlasti mlajše generacije.

Narava nam je razvila tako gensko strukturo, da smo neizmerno srečni, ko se nam rojevajo otroci. Starši bomo naredili vse, da bomo zaščitili svojo družino in svoje potomce. Ljudje smo vrstna bitja, živimo iz generacije v generacijo. Preživeli bodo tisti, ki se bodo podnebno neprijaznemu in okoljsko nevarnemu stanju zelo hitro prilagodili.

Tisti ljudje, družine, narodi, ki se bodo glede tega ozavestili prvi in se bodo organizirano zavzeli za uveljavljanje trajnostnega življenjskega sloga, bodo preživeli. Drugi bodo propadali.

Mali slovenski narod ne more vplivati na velike globalne politične igralce in na velike svetovne korporacije, ki so svoje fosilne proizvodne zmogljivosti vložile več sto bilijonov evrov. Slovenci pa lahko poskrbimo za svoj obstoj in preživetje, če bomo prvi v svetu spremenili naše napačne prakse in osvojili nov trajnostni življenjski način in to tako, da se bomo pri tem opirali na dosežke visokih tehnologij, na avtomatizirano – robotizirano proizvodnjo izdelkov, namenjeno globalnemu trgu in si bomo ob skrajšanem delavniku, s koristno samozaposlitvijo v vedno daljšem prostem času višali kakovost življenja ob sočasnem nižanju življenjskih stroškov.

Elektrika postaja ključni energent. Tisti narod, ki bo zelo hitro povečal proizvodnjo elektrike za najmanj dva do tri-krat in bo elektriko proizvajal na zelo nizko ogljični način po čim nižji ceni, bo globalno konkurenčen. Tisti, ki so se usmerili v energetiko iz obnovljivih virov tako, da z davki in prispevki zbirajo velika sredstva za donacije elektrike OVE proizvajalcev, ne bodo globalno konkurenčni.

Trenutna razvitost in stanje tehnologij omogoča zelo hiter prehod slovenske družbe od fosilne na nizko ogljično elektroenergetiko.

Celotni potenciali sedanjih in bodočih hidroelektrarn so premajhni, da bi lahko v Sloveniji potrojili proizvodnjo elektrike. Brez nukleark ne bo mogoče preiti od fosilne na energetiko z zelo nizkim ogljičnim odtisom. Poznavalec razvoja fuzijskega reaktorja dr. Mark Pleško ocenjuje, da bo morda fuzijski reaktor začel uspešno delovati šele okoli leta 2050. Dotlej smo odvisni od trenutno razvitih in znanih v praksi preverjenih tehnologij.

Slovenija je požarno ekstremno ogrožena država in zato naj prva za zgled vsemu svetu in **najhitreje opusti uporabo energentov z zelo visokim ogljičnim odtisom**. Taki energenti so lignit, premog, sosežig premoga in biomase, naftni derivati in fosilni plin. Slovenija se mora odpovedati uporabi in sežiganju **ogljico nevtralnimi oziroma obnovljivimi virom energije** zato kurjenju lesa, biomase, biogorivom in sintetičnim plinom. Hitro moramo **preiti na proizvodnjo energije z zelo nizkim ogljičnim odtisom**.

CO₂ se sprošča v ozračje tudi pri proizvodnji naprav, ki imajo nizek ogljični odtis. To so hidroelektrarne, geotermalna energija, jedrska energija, piroliza lesa in zlasti sončno sevanje. Ogljični odtis je, pri teh napravah za proizvodnjo elektrike, pogojevan predvsem s proizvodnjo naprav in razgradnjo naprav. CO₂ se sprošča ob proizvodnji nuklearnega goriva iz urana ali torija, pri proizvodnji primarnega aluminija, izdelavi fotovoltaičnih sončnih celic itd..

Povprečni ogljični odtis pridobivanja elektrike s sežiganjem premoga je 68 krat večji, pri sežigu lesa pa je 19 krat večji kot pri energiji, ki se jo pridobi iz nukleark.

Povprečni ogljični odtis sežiganja premoga je povprečno 34 krat večji kot pri pridobivanju elektrike iz hidroelektrarn in je 17 krat večji kot pri pridobivanju elektrike iz fotovoltaičnih sončnih elektrarn.

11.2. Nizko ogljični viri elektrike v Sloveniji so lahko:

11.2.1. Pasovno električno energijo lahko proizvajajo varne jedrske elektrarne. V Krškem bi veljalo zgraditi novo veliko elektrarno, pri kateri bi se odvečno toploto uporabljalo tudi za ogrevanje Zagreba in okoljskih naselij, za rastlinjake, ogrevanje in aerizacijo ribnikov ali za proizvodnjo vodika.

Ekonomika jedrske energetike se bistveno izboljša, če se odvečna toplota uporablja za ogrevanje mest, rastlinjakov, ribnikov.

Nova generacija nukleark se lahko prilagaja dnevnim nihanjem potreb po porabi električne energije. Zato bomo potrebovali za pokrivanje konične porabe morda manj hidroelektrarn, fotovoltaike in pirolize lesa.

Mestne fosilne toplarne-elektrarne v Mariboru, Ljubljani, Velenju in drugod bi veljalo nadomestiti z malimi jedrskimi elektrarnami – toplarnami.

Varnost je mogoče zagotoviti, če se zahteva, da sodelavci jedrskih elektrarn obvezno stanujejo z družinami v bližini central. Ker bodo skrbeli za varnost svojih družin bodo skrbeli za varnost vseh nas.

V knjigi »Načela sreče« sem leta 2010 predlagal, da se na svetu zgradi velikoserijsko 2500 jedrskih elektrarn. Samo Kitajska dela jedrske elektrarne velikoserijsko in zato po daleč najnižji ceni. Evropejci naj se lotijo velikoserijske proizvodnje velikih nukleark in malih jedrskih toplarn-elektrarn, ki nadomeščajo mestne toplarne.

Decentralizirana proizvodnja elektrike v tisočih malih sončnih in drugačnih zelo nizko ogljičnih elektrarnah terja velika vlaganja v nizko in srednje napetostno dvosmerno in pametno elektrodistribucijsko omrežje. Poznavalci ocenjujejo, da je v ta namen v Sloveniji potrebno vložiti v posodobitev in ojačitev elektro omrežja med 3 do 4 milijarde evrov. Sredstva se lahko zbira z višjo ceno priključkov za male elektrarne in s povečanjem deleža stroškov elektrodistribucije v računih za elektriko oziroma s povečanjem cene elektrike iz javnega omrežja. Predlagam pa, da se iz vsote 10,2 milijarde evrov sredstev, ki jih bo Slovenija prejela iz EU vsaj 700 mio. evrov nepovratnih in 700 mio povratnih sredstev uporabi za posodobitev elektrodistribucijskega omrežja.

Izračunati je treba ekonomiko vsakega nizko ogljičnega vira elektrike. Soočajo se predvsem stroški fotovoltaike, hidroelektrarn, jedrskih elektrarn in veliki stroški posodobitve elektrodistribucijskega omrežja. K stroškom postavitve fotovoltaičnih elektrarn je treba prišteti še velik del stroškov posodobitve javnega elektrodistribucijskega omrežja.

V Sloveniji bi morali narediti vse kar je mogoče, da čimprej prenehajo obratovati vse elektrarne na lignit, plin oziroma fosilne energente. TEŠ-6 je mogoče zapreti do leta 2030. To je mogoče s pospešeno izgradnjo sončnih elektrarn in hidroelektrarn, predvsem na Savi in Muri, z investicijami v naprave za pirolizo ostankov lesa in s pospešeno takojšnjo izgradnjo velike nove sodobne jedrske centrale v Krškem in malih jedrskih toplarn – elektrarn v Ljubljani in Mariboru ter morda tudi v Velenju.

Del viškov energije morda lahko jedrske elektrarne ali sončne elektrarne uporabijo za proizvodnjo vodika, ki se ga lahko uporablja zlasti v prometu. Zato naj se več javnih sredstev

usmeri v industrijsko rentabilno proizvodnjo vodika iz viškov elektrike, ki jo proizvajajo sončne in jedrske elektrarne.

Če bi v naslednjih desetih letih v Sloveniji desettisoče gospodinjstev svoje zgradbe energetsko celovito dogradilo oziroma bi gradili nove zgradbe tako, da bi dosegli energijsko varčnost pasivnih ali nizko energetskih in energetsko aktivnih zgradb in se samooskrbovali z elektriko in toplo vodo za vse potrebe ogrevanja, hlajenja, rekuperacije zraka za potrebe gospodinjstva in za polnjenje električnih osebnih vozil, bi morala vsaka povprečna družina, ki šteje 2,7 člana, v to predelavo zgradb vložiti med 25.000 do 50.000 evrov. Naložba bi se jim povrnila v manj kot desetih letih. Slovenci s temi prihranki razpolagajo, saj v bankah leži veliko depozitov, na katera ne dobivajo skoraj nikakršne obresti. Družine se bodo odločale toliko lažje, če bo država za te naložbe davkoplačevalcem priznavala davčne olajšave in jim vsaj za začetek množične energetsko samooskrbne dograditve zgradb nudila donacije.

Upadanje naročil v klasični avtomobilski industriji lahko slovensko gospodarstvo nadomesti z naročili donosnega trajnostnega graditeljstva in drugih zelenih industrij.

Trenutno so cene stacionarnih baterij, v katerih se uporablja litij, zelo visoke. Zato naj se donacije podeljujejo tudi za stacionarne baterije zasnovane na drugačnih kakovostnih in cenejših tehnoloških rešitvah. Pridobivanje litija je drago in tudi ekološko delno problematično. Količine litija so omejene. Morda bi ga veljalo uporabiti predvsem za osebne avtomobile, motorje in električna kolesa.

11.2.2. Konično elektriko lahko proizvajamo **v hidroelektrarnah**. Že zdavnaj bi morali zgraditi hidroelektrarne na Savi in Muri ter veliko malih hidroelektrarn ob rekah in potokih. Hidroelektrarne naj pokrivajo potrebo po konični energiji zlasti zvečer do 23. ure ter v mraku in ko sonce ne sije.

11.2.3. Elektriko lahko v času, ko sije sonce, proizvajajo **sončne elektrarne**.

Pogodbena ureditev razmerij javnega elektroenergetskega sistema in lokalnih, predvsem večjih skupinskih sončnih elektrarn tako, da sončne elektrarne podnevi, ko sije sonce javnemu omrežju pošiljajo večino proizvedene elektrike, del pa jo uporabljajo za potrebe zgradb in za polnjenje stacionarnih baterij in baterij električnih avtomobilov.

Elektriko, ki je shranjena v baterijah ali vodik ali na druge načine se uporablja za pokrivanje dnevne konične večerne porabe od zahoda sonca do okoli 23.ure in za jutranjo konico po 6. uri do sončnega zahoda. Ponoči s pomočjo pametnega omrežja isti uporabniki takrat, ko je poraba med 23. uro zvečer in 6. uro zjutraj najnižja, koristijo elektriko iz javnega omrežja za potrebe gospodinjstva, za polnjenje električnih vozil in drugo porabo. Tako se ustvarjajo pogoji za sožitje jedrske energetike, ki nudi predvsem pasovno elektriko, hidro elektrarn, ki pokrivajo nočne konice porabe ali pokrivajo porabo predvsem pozimi ali ob oblačnem vremenu, elektrike, ki nastaja ob pirolizi lesnih ostankov ter fotovoltaike, ki naj ima toliko moči, da lahko pokriva velik del porabe javnega elektroenergetskega sistema.

Pametne in centralno vodene dvosmerne počasne polnilnice, ki omogočajo dolgotrajno polnjenje e-vozila doma, v službi ali v šoli omogočajo hipno identifikacijo in z njo pošteno

obračunavanje porabe elektrike in so ključni element trajnostne e-mobilnosti. Lastniki razpršenih sončnih elektrarn preko javnega omrežja polnijo baterije svojih avtomobilov, ko so parkirana blizu delovnega mesta. Zato naj se parkirna mesta opremlja s pametnimi dvosmernimi počasnimi in hitrimi polnilnicami.

Zasebne dvosmerne pametne polnilnice je treba vključiti v elektroenergetski sistem ter jih povezati s centri vodenja distribucijskega in prenosnega omrežja.

Vse polnilnice bodo morale sodelovati na trgu odjema. Razlike med nižjo in višjo tarifo električne energije se bodo večale, kar bo uporabnikom omogočalo doseganje bistveno nižjih cen električne energije, za polnjenje e-vozil in za nočno delovanje hišne bele tehnike in tudi morebitni zaslužek, ker bodo v javni sistem, iz stacionarnih in baterij svojih vozil, pošiljali elektriko po višji ceni, ko se pokriva konično predvsem večerno porabo.

»Pametne sisteme bo treba povezati z drugimi v ustaljeno celoto. Naložbe v hitre polnilnice in lokalne hranilnike električne energije bo treba strateško načrtovati«.

Baterije električnih vozil so zelo drage. Zato jih je potrebno uporabljati tako za pogon vozil in za prodajo elektrike javnemu omrežju ob konicah porabe. V Sloveniji naj bi imeli v naslednjih desetih letih vsaj 500.000 električnih osebnih avtomobilov. Če bi uporabili avtomobilske baterije, bi lahko ob večernih konicah v javno omrežje pošiljali okoli 5000 MWh elektrike. Vgraditi pa je treba dvosmerne pametne polnilne postaje.

Proizvajalci sončne elektrike, ki jo proizvajajo predvsem za sebe in jo izmenjujejo z javnim omrežjem, naj plačujejo le prispevek za vzdrževanje in naložbe v zmogljivejše in pametno javno omrežje, ki opravlja za njih vlogo hranilnika elektrike ko sonce ne sije, ne pa več prispevka za OVE in vseh drugih dajatev, ki so vezane na količino odvzete elektrike. Verjetno bo potrebno povečati prispevek za nove priključke saj bo treba veliko vložiti v večjo propustnost javnega električnega omrežja.

Lastnikom sončnih elektrarn, ki poslujejo z javnim elektroenergetskim sistemom po načinu net-metering naj se letni morebitni presežek oddane elektrike, ki jo javnemu omrežju pošiljajo ob večernih konicah porabe plača po tržni oziroma borzni ceni.

Zgraditi velja elektroenergetski javno zasebni tehnološko poslovni sistem v katerem bo manj potreb za druge hranilnike elektrike ali za črpalne elektrarne, ki porabijo za svoje delovanje velik del elektrike.

11.2.4. Dokaj pomemben energetski brezogljivi vir je v Sloveniji zlasti v severno-zahodnem delu **geotermalna energija**. Naložbe pa so zahtevne in drage. Manjši so stroški uporabe plitve geotermalne energije za hlajenje in ogrevanje zgradb.

11.2.5. Proučiti velja možnosti za uvedbo industrijske proizvodnje učinkovitih in bistveno cenejših katalizatorjev, namenjenih proizvodnji vodika, ki jih na Kemijskem inštitutu razvija izumitelj Matija Gatalo.

Vodik se lahko uporablja za zagon letal in težkih tovornjakov. Če je izum učinkovitega in bistveno cenejšega katalizatorja obetaven, naj se čimprej zgradi prototipno napravo in zatem skoncentrira sredstva in omogoči novo industrijsko proizvodnjo.

11.2.6. Isto velja za izum dr. Matjaža Valanta na področju hranjenja elektrike v trdi snovi.

Trenutno se išče tvegani kapital za večji hranilnik elektrike. Zatem je mogoča večja proizvodnja za globalno tržišče.

11.2.7. Če se ne bo našlo boljših rešitev za reciklažo odpadkov in se bo moralo del odpadkov sežigati potem je treba to narediti tako ali še bolje kot to počno Dunajčani s sežigalnico sredi mesta. TEŠ-6 je mogoče uporabiti, dokler se ga ne bo zaprlo, kot sežigalnico odpadkov tako, da se visoko kalorične nevarne odpadke kuri skupno z lignitom. Obstoječe čistilne naprave je v TEŠ-6 potrebno nadgraditi z dodatnimi filtri tako, da se ne bo emitiralo škodljivih snovi v ozračje. V Sloveniji naj se dovoli sežiganje odpadkov samo, če so sežigalnice opremljene s filtri, ki odstranijo iz zgorelih plinov vso nečistočo in vse škodljive snovi bolje kot to trenutno uspeva najboljšim.

Spremembe predpisov naj drugače uredijo ravnanje z odpadki zato, da bodo lahko tista podjetja, ki to znajo, prišla do surovin in jih bodo reciklirala v skladu z načeli krožnega gospodarstva in ogljične nevtralnosti. Trenutno koncesionarji selekcionirajo odpadke tako, da izločijo samo najbolj donosne odpadke, vse druge pa naj bi se sežigalo. Če bi zakon zahteval, da koncesionarji za reciklažo sortirajo veliko večji del odpadkov, bi se pridobilo več surovin, za sežiganje pa bi ostalo malo odpadkov.

11.3. Bioogljje – avtor Franci Keber

Cca. 60% površine Slovenije prekrivajo gozdovi, kar predstavlja cca. 340.000.000 m³ lesne mase. Letni prirastek je 8.700.000 m³ lesne mase.

Z letnim odvzemom 4.800.000 m³ bi Slovenija lahko vzpostavila skoraj popolno energetska in prehrabeno neodvisnost (Keber Franci).

Koncept temelji na postavitvi 200 tehnoloških enot, ki razpolagajo s po cca. 4000 ha gospodarnih gozdov in transformirajo biomaso na principu pirolize.

Proizvod je 12 TWh električne in toplotne energije, 960.000 m³ prvovrstnega lesa za lesno industrijo, 700.000 t trajno znižanih izpustov CO₂ in 960.000 m³ bioogljja, ki je zelo pomemben za bogatitev in rodnost zemlje ter za večjo biološko pridelavo hrane.

Tak pristop prinaša:

- ponovno poselitev podeželja, razpršeno energetska oskrbo (manjše energetske izgube pri distribuciji), 12.500 delovnih mest v samem procesu gospodarjenja z gozdovi in 30.000 do 50.000 mest na aktivnostih, ki bi jih sprožil nov gospodarski in energetska model,
- obnovo uničenih kmetijskih površin s trajnim vnosom obogatene bioogljja, ki ga lahko imenujemo hotel za mikroorganizme (razstrupljanje in zračenje zemlje, zadrževanje vode-manjše izpiranje, formiranje humusa, zmanjševanje porabe gnojil, racionalizacija postopkov obdelave obdelovalnih površin, itd),

- sintezo oziroma zajem vseh lesnih učinkovin za izdelavo bio zdravil, gnojil in škropiv brez onesnaževanja
- stimulacijo ekološke pridelave hrane, samooskrbo in razvoj kmečkega turizma
- urejene gozdove z bistveno povečanim donosom na ha,
- oskrbo lesne industrije s kvalitetnimi lesnimi polizdelki in izdelki

11.4. Visoke grede iz reciklirane plastike – Avtor Vid Brataševac

- Kombinacija bio oglja in visokih gred je zelo primeren način pridelave hrane v urbanem okolju.
- Pripravljen imamo projekt serijske proizvodnje modularnega sistema visokih gred iz reciklirane plastike in posedujemo tudi tehnologijo, ki omogoča proizvodnjo izredno konkurenčnih izdelkov.
- Sistem gred vključuje tudi zaščito pred zunanji vplivi in namakalne sisteme ter omogoča uporabo v vseh prostorskih pogojih od običajne vrtno postavitve do uporabe v steklenjakih in nenazadnje na ravnih strehah objektov.
- Predvidevamo razvoj avtomatizirane računalniško vodene in kontrolirane pridelave v teh gredah.
- Glavni problem je neustrezen način zbiranja odpadne plastike. Potrebno je uveljaviti večje število posod tako, da bodo prebivalci sami lahko več naredili na selekciji različnih vrst plastičnih odpadkov.
- Ravno tako so konstrukcijski elementi gred primerni za sestavo vrtnih lop in drugih funkcionalnih prostorov in struktur.

12. Promet in delo na domu

- 12.1.** Virus COVID-19 ima velik vpliv na promet. Večina letal je na tleh. Cestni promet se je zmanjšal. Pokazalo se je, da je mogoče opravljati veliko dela s pomočjo video konferenc in tako opravlja mnoge storitvene dejavnosti. Mogoče se je učiti na daljavo. Mnogi poslovneži so ugotovili, da ni potrebno za vsako odprto vprašanje oditi k poslovnemu partnerju. Uveljavilo se je delo in učenje na domu in bolj fleksibilni delovni čas. Te izkušnje bodo dolgoročno vplivale tako, da se bo zmanjšala potreba po poslovnih potovanjih. Dosedanja praksa dela na domu je pokazala, da se morajo strokovni kolegi sestati enkrat ali dvakrat na teden na skupnem sestanku praviloma v poslovnih prostorih. Drugi kontakti z uporabo informacijske tehnologije omogočajo celovito in kakovostno komunikacijo med sodelavci in partnerji. Strokovnjakom ostaja več časa za delo. Zmanjšajo se potni stroški. Ob pojavu COVID-19 pa so mnoga storitvena podjetja uvedla le delo na domu. Za nekatera dela blizu doma se lahko uporabi tudi kulturne domove in druge proste prostore v bližnjem okolju. Ob pandemiji Covid 19 se je pokazalo, da okoli 30% zaposlenih lahko uspešno večino delovnega časa opravi z delom na domu.

- 12.2.** Zato se zavzemamo za spodbujanje dela na domu in uvajanje fleksibilnega delovnega časa. Ob delu na domu je težko ali nemogoče uveljavljati klasične oblike nadzora. Sodobno podjetje gradi na pozitivni motivaciji vsakega člana kot solastnika družbe. Zelo je treba mezdne delavce povišati v odgovorne podjetne sopartnerje – solastnike gospodarskih družb in zadrug. Če bodo zaposleni udeleženi kot solastniki podjetij na dobičku se zmanjša potreba po njihovem nadziranju, ker se začnejo obnašati na podjetniški način.
- 12.3.** Pred zagonom velike naložbe v širitve ljubljanske obvoznice, naj se zgradi kolesarska mreža, zgradi dodatne tire primestnih železnic, uvede čimveč dela na domu in fleksibilni delovni čas. Ko se ugotovi, koliko se bo zmanjšal cestni promet osebnih vozil, se morda lahko zmanjša potreba po širitvi dragih mestnih obvoznic.
Menimo, da ni primerno uporabiti nepovratna in povratna sredstva EU za gradnjo cest. Osebnega prometa bo manj. Gradnja cest ne odpira veliko delovnih mest.
Ocenjujem, da bi se lahko pomanjšal del sredstev za ceste, ker bi lahko večje breme financiranja prevzel DARS z večjimi prilivi na podlagi pobiranja cestnin za uporabo avtocestnega omrežja.
Na avtocestah naj se hitrost omeji vsaj na 100 km na uro in na drugih cestah na največ 80 km na uro.
- 12.4.** Prioriteta naložb v prometno infrastrukturo je izgradnja mreže dvosmernih kolesarskih poti širine vsaj 2 metra v vsako stran, za hitrosti vozil do 25 km/h. Kolesarske poti naj se po možnosti sploh ne križajo z avtocestnimi površinami in s hodniki za pešce. Zato naj se to mrežo zgradi ob rekah in potokih ter na obeh straneh železniških prog.
Kjer je promet gost, naj se naredi nadhode čez avtoceste. Kolesarji se lahko z električnimi kolesi zlahka povzpnejo preko klancev.
Ustvariti je mogoče domačo robotizirano proizvodnjo električnih koles. Obnoviti je mogoče proizvodnjo aluminijastih trajnih zložljivih invalidskih vozičkov (izumitelj Vladimir Markovič). Kolesarsko mrežo je smiselno najprej vzpostaviti ob in v Ljubljani, Mariboru, Celju in drugih večjih mestih. Iz nepovratnih sredstev EU naj gre vsaj 100 mio. evrov v gradnjo slovenske kolesarske mreže.
- 12.5.** Z unifikacijo kvalitetnih povsem opremljenih stanovanjskih enot, ki omogočajo trajnostni način prebivanja, in gostitvijo naseljenosti v urbanih okoljih naj se ustvari možnost, da družine zlahka menjajo stanovanja s ciljem, da lahko v službo ali šolo hodijo peš ali s kolesom. Slovenci zelo neradi menjamo bivališča, ker smo zaljubljeni v svoj vrt in ker visoko cenimo dobro sosedstvo. Če pa je treba v kolonah na cestah in vožnji izgubljati čas, denar in živce, se bomo morda lažje odločali za preselitev v kraj, ki bo blizu našemu delovnemu mestu.
- 12.6.** Javna prometna sredstva naj se preusmerijo predvsem na elektriko. Zato naj se ob vpadnicah v Ljubljano dogradi še po en tir in tako ustvarijo pogoji, da bodo vlaki vozili vsaj vsakih 15 minut.

V Ljubljani, Mariboru in drugih mestih naj se čimprej uvede trolejbusi in poveča frekventnost vsaj na 15 minut. Tako bo zrak v mestih bolj čist.

Uporaba kombiniranega mestnega in primestnega prometa naj bo brezplačna in financirana iz proračuna.

- 12.7.** EU zaostaja z razvojem mreže hitrih železnic, ki drugod že močno nadomeščajo kontinentalni fosilni letalski promet. EU mora pospešiti izgradnjo mreže hitrih železnic. Toda najprej velja uporabiti mnoge rešitve, ki omogočajo komunikacijo brez potovanj.
- 12.8.** Ocenjujem, da velik del fosilnih letal ne bo več vzletel. Zato je treba storiti vse, da letalstvo preide na električni ali vodikov pogon.
Državna podjetja naj finančno podprejo slovensko inovativno podjetje Pipistrel s ciljem, da se razvije močna globalno konkurenčna velikoserijska proizvodnja električnih poslovnih letal. Intenzivirati velja razvoj uporabe vodika v letalstvu.

13. Varnost

Naložbe, ki naj povečajo varnost slovenskega naroda naj bodo namenjene predvsem:

- 13.1.** Opremi namenjeni slovenski vojski in policiji za učinkovito varovanje državnih meja in za sodelovanje v akcijah članic EU za zaščito skupnih meja v primeru velikih nekontroliranih migracijskih valov. Vojake naj se dodatno izobražuje, da bodo lahko prevzeli čuvanje državnih mej.
- 13.2.** Nakup helikopterjev, ki so opremljeni za borbene naloge in gašenje velikih požarov zlasti gozdov, za transport ranjenih ali bolnih in za še druge namene. Slovenija je tako kot vse evropske gozdnate države hudo ogrožena zaradi segrevanja ozračja in vse pogostejših vetrov zaradi pojava nenadnih tudi podtaknjenih gozdnih požarov. Intervencije morajo biti izjemno hitre in take, da se požar opazi takoj ko se pojavi in se nemudoma pogasi. Helikopterji lahko zelo hitro prepeljejo tako gasilce kakor tudi vodo za gašenje.
Slovenija naj predlaga članicam EU, da se ustvari močne mednarodne evropske sile za hitre intervencije namenjene gašenju gozdnih požarov. Slovenija naj injicira proizvodnjo večnamenskih helikopterjev.
- 13.3.** Zelo naj se zmanjša število nakupa transportnih vozil, ker se jih za slovenski narod koristno sodelovanje npr. na Kosovu ne potrebuje veliko.
Slovenija naj predlaga članicam EU, da se sklene z Rusko federacijo pogodba o nenapadanju na podlagi katere se ofenzivna kopenska vojaška sredstva umakne od meja čim dlje v notranjost. Pogodbo naj nadzirajo mešane nadzorne skupine.
- 13.4.** Za posodobitev opreme poklicnih vojakov in častnikov in šolanje ter opremljanje čim večjega kroga mladih rezervistov.

- 13.5.** Slovenija je dnevno ogrožena s kibernetскими napadi. Zato naj se poveča naložbe v kibernetško varnost in v strokovno usposabljanje napadenih podjetij in organizacij.
- 13.6.** Ker podnebne spremembe in želeno zmanjšanje črpanja nafte ustvarjajo nemogoče življenjske razmere zlasti v podsaharski Afriki in Arabskih državah naj EU vlaga v naložbe, ki bodo omogočale prebivalcem teh dežel živeti doma. Sicer bo EU težko zaščitila svoja ozemlja pred velikanskimi milijonskimi množičnimi migracijami.
- Poučiti velja možnosti, ki jih nudi npr. izum vodnih črpalk Vladimirja Markoviča s katerimi je želel namakati saharska obrežja reke Niger. Milijonom bi se nudilo možnost normalnega znosnega življenja. EU naj sofinancira zasaditev gozdnega pasu v podsaharski Afriki in naprave, ki bi omogočile namakanje rege Niger in drugih rek.

14. Financiranje naložb za trajnostni način življenja

- 14.1.** Kriza COVID-19 je povzročila velik razkorak med prilivi in odlivi v proračun. V trajnostne naložbe naj se usmeri kapital državnih podjetij in predvsem zasebne prihranke v obliki kapitalskih vložkov ter nakupa obveznic.
- Kitajska se preobraža v tehnološko ekonomsko svetovno velesilo tako, da se je zadolžila za 250% svojega družbenega produkta.
- EU bo morala zaradi presejanja vseh kriz spremeniti svoj odnos tudi do višine dopustne zadolžitve članic EU.
- 14.2.** Država Slovenija bo deležna sredstev EU, ki so namenjena projektom »Načrta za okrevanje in odpornost« 5,2 milijarde evrov. Od tega bo nepovratnih sredstev okoli 1,6 milijarde evrov. Iz kohezijskih sredstev EU bo Slovenija prejela še 5,3 milijarde evrov.

Za projekte zelenega prehoda naj bi Slovenija uporabila 712 mio evrov.

V trisobno leseno hišo, ob uporabi celulozne izolacije, z bruto površino okoli 120 m² se za stoletja vgradi 21 ton CO₂. Pri izgradnji enako velike hiše iz betona in mineralne volne pa se v ozračje sprosti 42 ton CO₂.

Zato naj se del sredstev EU uporabi za preusmeritev proizvodnih kapacitet, ki so vezane na beton in mineralno volno v zgraditev novih proizvodenj, ki so vezane na les in druge naravne izolacijske materiale kot so celuloza, konoplja, slama.

Sredstva, ki so namenjena turizmu je smiselno usmeriti predvsem v strokovno prekvalifikacijo zaposlenih.

Pandemija Covid 19 in novih zelo kužnih sevov tega virusa ali pojavi novih pandemij postavljajo pod vprašaj milijardni množični turizem, ki je prispeval okoli 8% k celotnim človeškim izpustom toplogrednih plinov. Veliko vprašanje je ali si tak ogljično aktiven turizem človeštvo sploh lahko še vedno privoščiti na podlagi fosilnih energentov. Ko se bodo uveljavili v

letalskem in drugem prometu brezogljčni energenti si bomo ljudje lahko ponovno privoščili množična potovanja. V vmesnem razdobju velja v Sloveniji posvetiti vso skrb zahtevnim turistom na podlagi eko hrane in drugih aktivnih oblik dopustovanja. Zgleda, da bodo za precej časa mnogi delavci s področja turizma iskali delo v drugih dejavnostih.

Ker Sloveniji in človeštvu grozi podnebna katastrofa, bi veljalo zelo hitro, zlasti stanovanjsko gradnjo z materiali, ki povzročajo veliko emisijo CO₂ in drugih toplogrednih plinov.

Država na se čim prej odloči, da bodo vse novogradnje javnih zgradb in najemnih stanovanj zgrajene na podlagi lesa in naravnih izolacij celuloze, slame, konoplje in podobnega. Zato pa naj se del nepovratnih sredstev EU usmeri v kritje stroškov sedanjih gradbenih podjetij in industrije gradbenih materialov ter za strokovno dokvalifikacijo projektantov, strokovnjakov in delavcev, ki delajo v gradbeništvu v gradnjo na podlagi lesa.

Za podporno okolje za podjetja je predvidena uporaba 187 mio nepovratnih sredstev in 849 mio evrov povratnih sredstev. Predlagam, da se ta sredstva povečajo najmanj za 1 milijardo evrov za vlaganja tveganega kapitala v inovativna start-up podjetja z trajnostnimi programi, ki jih z večino glasov kontrolirajo izumitelji-inovatorji. Uporaba sredstev naj bo namenjena obstoječim podjetjem za opuščanje sedanjih okoljsko problematičnim programov in uvajanje trajnostnih programov. Gospodarstvu naj gre skupno 287 mio evrov nepovratnih in 1 849 mio evrov povratnih sredstev.

Slovenski izumitelji, vseh zadnjih trideset let, v Sloveniji nimajo dostopa do večjih sredstev javnega sklada tveganega kapitala. Zato so prisiljeni svoje inovacije ali patente prodajati tujcem.

V Sloveniji ne delujejo skladi pravega zares tveganega kapitala, ki bi bili pripravljeni z izumiteljem nositi velika začetna tveganja. Skladi, ki delujejo se vključujejo v financiranje podjetij, ko so prva tveganja že zdavnaj presežena.

SDH ne gre v tvegane naložbe. Dokler bo stanje tako in bodo slovenski izumitelji prisiljeni inovacije prodajati tujcem v Sloveniji ne bo mogoče bistveno povečali dodatno vrednost na zaposlenega.

Zato predlagam, da se iz sredstev EU ustanovi ob in za demografski sklad poseben javni sklad tveganega kapitala v vrednosti vsaj 1 milijarde evrov. Nepovratnih sredstev naj bi bilo okoli 100 milijonov evrov in povratnih sredstev z dvoletnim moratorijem na vračanje dolgoročnega ugodnega kredita okoli 900 mio. evrov.

Ta sredstva naj imajo pravico pridobiti avtorji inovacij v primeru, da vsaj 50% tveganega kapitala preskrbijo sami ali iz drugih zasebnih virov.

Upravljalci tega javnega sklada naj bodo na eni strani uspešni izumitelji in na drugi strani izjemno uspešni inovativni gospodarstveniki in do 30% tudi vizionarski politiki, humanisti in družboslovci.

Če se želimo uspešno soočiti s podnebno in prehransko krizo smo prisiljeni izjemno pospešiti razvoj novih na eko inovacijah zasnovanih podjetjih.

To je mogoče le če se zelo hitro združujeta kapital in inovacije. Organska rast inovativnih podjetij z uporabo lastnega zadržanega dobička traja desetletja.

Človeštvo v soočenju z mogočo grozečo podnebno katastrofo mora delovati z veliko hitrostjo. Pri združevanju nosilcev inovativnosti in nosilcev tveganega kapitala pa naj velja načelo, da zadržujejo izumitelji gospodarskih družbah ali zadrugah kontrolni delež glasov.

Če so izumitelji tudi poslovno sposobne osebnosti naj poslovdijo podjetja, sicer pa je bolje, da se ukvarjajo le z razvojno dejavnostjo. Obnovi naj se delovanje nekdanjih interesnih skupnosti v katerih se za določeno področje združuje raziskovalni in razvojni potenciali fakultet, inštitutov, zavodov in podjetij.

Praviloma naj bodo rezultati tega skupnega snovanja nova uporabna znanja ali prototipi.

Država naj to dejavnost iz sredstev EU sofinancira s 50% pod pogojem, da 50% vlagajo sodelujoča podjetja ali zasebni vlagatelji.

Nepovratna sredstva države lahko odigrajo vlogo katalizatorja zato, da se v trajnostne naložbe preusmeri tudi del od 21,6 milijard evrov bančnih depozitov državljanov, 7,4 milijard evrov bančnih depozitov podjetij ter del vsote 16,7 milijarde evrov zasebnega kapitala, ki dandanes kotira predvsem na tujih borzah in ne oplaja slovenskega gospodarstva. Terjatve in zavarovanja pokojninskih shem znašajo 7,6 milijard in se lahko vlagajo v varne donosne trajnostne naložbe.

Zasebni kapital v vrednosti preko 53 milijard evrov bodo državljani verjetno uporabili le za varne in donosne naložbe. Vlagalo se bo v gospodarske državne in zasebne družbe, če bodo člani poslovdstev za poslovanje družb, ki jih vodijo, odgovarjali z svojim premoženjem in bodo svoje razpoložljivo finančno premoženje tudi sami vložili v gospodarsko družbo ali finančno organizacijo, ki jo vodijo.

- 14.3.** Izkušnje državljanov s slovensko državo niso dobre. Trideset let politiki uničujejo finančne neubogljive institucije (Dadas, Nika, Banka Triglav...) ali pa vlagateljem ne povedo prave resnice npr. (NKBM itd..). Zaupanje je mogoče povrniti, če za donosnimi trajnostnimi programi z vso moralno in materialno odgovornostjo stojijo politični in poslovdni odločevalci. Isto velja za zasebne družbe ali zadruge. Zato je treba državne gospodarske družbe preobraziti v komanditne delniške družbe ali v komanditne družbe z omejeno odgovornostjo, v katerih bodo člani poslovdstev kot komplementarji s premoženjem odgovarjali za obveznosti družbe. Ocenjujem, da je sedanja zahteva Zakona o gospodarskih družbah, po kateri komplementarji odgovarjajo s čisto vsem svojim premoženjem neživljenjska. Predlagam, da se iz materialne odgovornosti komplementarjev izvzame premoženje, ki je ključno za bivanje njegove družine kot je stanovanje, osebni avto in drugo čisto osebno družinsko premoženje. Uvede pa naj se zahteva, da poslovdne osebe nadzornemu organu prijavijo čisto vse premoženje in v pogodbi o zaposlitvi natančno določijo

jamstveno premoženje. Če komplementar ne najavi vsega premoženja, naj se to obravnava kot hudo kaznivo dejanje.

- 14.4.** Spremeni naj se zakon o bančništvu tako, da se za banke zahteva, da vsi člani uprav bank, ki poslujejo v Sloveniji odgovarjajo za poslovanje s premoženjem. Zahteva naj se, da je član uprave banke lahko le oseba, ki je večino svojih razpoložljivih finančnih prihrankov vložila v kapital banke, ki jo poslo vodi. Če se to ne bo naredilo, bomo lahko ponovno samo davkoplačevalci plačevali škodo, ki nastaja zaradi neodgovornega poslovanja zlasti sistemskih bank.
- 14.5.** Slovenija lahko večino zelenih trajnostnih naložb na podlagi zagonskih sredstev EU izvede z zasebnim kapitalom državljanov. Če npr. država financira infrastrukturo ob izgradnji hidroelektrarne, postanejo naložbe v hidroelektrarne donosne. Nuklearna energetika je lahko donosna, če se prodaja tudi odvečna toplota toda le v primeru, da bodo pri izbiri izvajalcev odločilni ekonomski, ne pa politični kriteriji.
- 14.6.** Če bi se železnice prodalo za simbolični denar zaposlenim, bi le ti lahko dolgoročno poslovali z dobičkom in bi lahko pridobili za nujna vlaganja poleg donacij EU in države tudi zasebni slovenski kapital.
- 14.7.** Avtoceste, tretjo razvojno os in povezavo Trst-Jelšane-Postojna-Jelšane lahko DARS zgradi zelo hitro, če posluje na podlagi pobiranja cestnin stabilno z dobičkom tako, da zasebniki vložijo kapital v to rentabilno varno naložbo.

Pokojninski skladi so zainteresirani za vlaganja, če je naložba varna in če lahko računajo na redna izplačila tudi zmernega dobička.

Slovenski naložbeni kapital ob sodelovanju pametne države lahko zažene trajnostno gospodarsko dejavnost in omogoči nove zaposlitve za vse, ki delati želijo in zmorejo.

- 14.8.** Dobičkonosne naložbe, ki odpirajo delovna mesta z zelo visoko dodano vrednostjo in omogočajo hitro rast trajnostnega DBP so lahko:
- Robotizirana proizvodnja razreza hlodovine, izdelava križno križno lepljenih plošč in modularna izgradnja lesenih energetsko aktivnih hiš in stanovanj, ki omogočajo trajnostno prebivanje terja skupno okoli 400 mio. evrov naložb. Nepovratnih sredstev EU naj se za to novo industrijo uporabi okoli 50 mio. evrov, povratnih 150 mio. evrov. Zasebna vlaganja naj znašajo 200 mio. evrov.
  - Za zgraditev verige številnih proizvodov zasnovanih na industrijski konoplji in naj se uporabi okoli 50 mio. evrov nepovratnih sredstev. Razvije naj se proizvodnja žetvenih strojev, ki ločijo moške in ženske rastline in pri ženskih rastlinah ločijo cvetove od stebela, naprave za sušenje in ločevanje zelene mase in semen in stroji ter tehnologija za predelave stebel in predelava v vlakna, celulozo, gradbeni material in drugo.
  - Za zgraditev ribnikov in zadrževalnikov vode naj gre vsaj 50 mio. evrov nepovratnih sredstev EU.

- Za nakup večnamenskih helikopterjev, ki so namenjeni vojskovanju in gašenju požarov naj gre vsaj 200 mio evrov investicij namenjenih slovenski vojski
- Za pametne dvosmerne polnilnice električnih vozil za počasno in hitro polnjenje naj se nameni vsaj 100 mio. evrov iz nepovratnih sredstev EU.

Za zagon drugih obetavnih trajnostnih proizvodnih programov naj se vlaga EU sredstva tako za:

- Izpopolnjene litionske baterije
- za protonski regionalni center za obsevanje rakavih tvorbo vsaj 25 mio. evrov EU iz nepovratnih sredstev EU,
- za nove proizvodne programe reciklaže plastike, tekstila,
- za industrijsko proizvodnjo nanokristalične in nanofibrilirane celuloze,
- za zdravilo COVID-19 ali za teste za Covid 19,
- za obliže za zdravljenje poškodovane kože iz Chitasana-ArtSkin membrane,
- za vodne črpalke prioriteto za namakanje ob reki Niger,
- za material za izjemno učinkovito zvočno izolacijo
- Za stroške preusmeritve dobaviteljev avtomobilske in letalske industrije na proizvodnjo vozil na električni pogon ali na vodik naj se uporabi vsaj 100 mio. evrov nepovratnih sredstev EU.

Skupaj naj se vloži v novo trajnostno industrijo toliko nepovratnih in povratnih sredstev EU in zasebnega kapitala, da se bo doseglo polno zaposlenost na delovnih mestih z visoko dodano vrednostjo.

Najboljši način izhoda iz vsake krize je v osnovanju novih proizvodnih donosnih trajnostnih programov in polni zaposlenosti delovne aktivne generacije in delazmožnih upokojenec.

Zasebni kapital se lahko npr. vlaga v javne in zasebne elektroenergetske brezogljne zmogljivosti, v vodovode, daljnovode, plinovode, železniške proge, tovorni železniški promet, dvotirnost železniških prog, Luko Koper, izgradnjo domov za starejše, lesno predelovalno industrijo, industrijo konoplje in še druge donosne zelene naložbe.

Na podlagi javno zasebnega partnerstva je mogoče energetske sanirati vse javne zgradbe. Izdatki proračuna se lahko dolgoročno znižajo za izdatke za ogrevanje, hlajenje in elektriko.

Zelo dobre so izkušnje na področju energetske sanacije javnih zgradb na podlagi javno zasebnega partnerstva. Z usmeritvijo zasebnega kapitala iz bank v taka vlaganja lahko v npr. desetih letih zmanjšamo izdatke za ogrevanje, hlajenje in rekuperacijo za vse javne zgradbe.

Država naj tako preobrazbo strukture financiranja javnih zgradb podpre s spremembo predpisov. Iz nepovratnih sredstev EU naj se financira stroške projektiranja in pridobivanja zasebnih sredstev. Država lahko vlagateljem zasebnega kapitala kot subsidiarni dolžnik jamči, da bodo sredstva z vsaj minimalnimi obrestmi ali dobičkom zanesljivo vrnjena. Letne obresti, ki bi

dosegale vsaj minimalno 3% do največ 5% bi zelo verjetno zadoščale številnim, ki hranijo prihranke v bankah, da jih preusmerijo v take naložbe.

Poslovne osebnosti državnih podjetij in javnih zavodov naj za odgovorno poslovanje in zanesljivo izplačevanje glavnice in obresti jamčijo s svojim poslovnim premoženjem.

- 14.9.** Del nepovratnih sredstev se lahko vložijo v potresno ojačitev potresno neodpornih javnih objektov. Najprej naj se pristopi k ojačitvi vrtcev in šol (po vzoru Cipra, kjer so v 10 letih ojačili vse šole, nekaj skrajno neodpornih pa podrli in nadomestili z novimi), nato objektov, katerih obstanek je v primeru izrednih dogodkov najpomembnejši (bolnice, reševalne postaje, gasilski domovi, policijske postaje, objekti civilne zaščite...), nadalje tudi drugih javnih objektov. To bi dalo zgled tudi zasebnim investitorjem, ki bi ob trendu ojačevanja javnih objektov začeli razmišljati tudi o tem, ali so varni doma. Zasebnim investitorjem naj se za potresne prenove ponudi subvencije po zgledu subvencij za energetske prenove. S časovno oddaljenostjo od večjih potresov strah pred rušilnim potresom slabi, zato je zavest po potrebnosti potresno varne gradnje v družbi šibka. Velika škoda bi bila, da bi jo dvignila šele katastrofa, ko bi bilo že prepozno. Sredstva, vložena v tako prenovo se bodo v primeru močnejšega potresa vrnila v obliki ogromnega prihranka v preprečitvi neposredne in posredne škode, da sploh ne omenjamo, da bi se s tem preprečilo ogromno število človeških žrtev in preprečilo ogromno število brezdomcev.
- 14.10.** Poleg 10,2 milijard sredstev, ki jih Slovenija pričakuje s strani EU, je treba pridobiti, vsaj še vsoto 20 milijard zasebnih sredstev slovenskih rezidentov za donosne trajnostne proizvodne in infrastrukturne naložbe.

15. Davčni sistem trajnostnega razvoja

- 15.1.** V slovenski in evropski družbi se je dogmatsko zakoreninil davčni sistem, ki ne ustreza potrebam preobrazbe fosilnega produkcijskega življenjskega načina v trajnostni način življenja. Večina davkov se pobira tako, da so zelo obremenjeni ustvarjalnost, delo in kapital. Manj se davčno obremenjuje pretirano potrošnje in ekološko ter zdravstveno škodljive dejavnosti.

V Sloveniji je skupna obdavčitev dela, poslovođenja, avtorskih del in inovacij obdavčena tako kot delo in dosega skupno tudi nivo 100% obdavčitve na neto prejemek ustvarjalca, poslovneža ali delavca. Kapital je obdavčen skupno prav tako 100% v primerjavi z neto prejemkom kapitalskega varčevalca.

Za Slovenijo in Evropo so pomembni naši interesi na področju globalne delitve dela. Preveliko davčno breme na kapital, ustvarjalnost in delo uničuje slovenska in evropska produktivna delovna mesta.

Množično se kupuje zelo težke avtomobile, gradi prevelike hiše, zavrže velik del hrane, kupuje in zavrača veliko oblačil.

Toda potrošnja je z DDV obdavčena največ 22%. Skratka zelo malo v primerjavi z obdavčitvijo produkcijskih tvorcev, ki ustvarjajo novo vrednost in nosijo vsa tveganja.

Država že dolgo vodi politiko davčnega obremenjevanja za družbo škodljive porabe, kakršno je na primer kajenje in uživanje alkohola, s trošarinami. Ali je mogoče s trošarinami ali višjim DDV obdavčiti bolj tudi porabo fosilnih goriv in vso porabo, kjer se sprošča CO₂, metan, črni ogljik.

Davčne stimulacije in donacije države za ekološko primerne rešitve so vse večje, vendar glede na realne potrebe uveljavitve trajnostnega produkcijskega načina, premajhne.

- 15.2.** Demokratične družbe lahko z razvojno usmerjenim davčnim sistemom največ naredijo za nujno preobrazbo uničevalnega fosilnega produkcijskega načina v trajnostni produkcijski način, naše tehnološke visoko razvite civilizacije.

Ciljno razvojno usmerjanje davkoplačevalcev se lahko izvaja predvsem s trošarinami, različnimi stopnjami DDV-ja, različno obremenitvijo davka na bruto dobiček. Dohodnina naj se uporablja predvsem za solidarnost. Država naj financira vse donacije namenjene solidarnosti. Razdeljuje naj temeljni univerzalni dohodek in druge socialne transferje. Teh stroškov je treba razbremeniti lokalne skupnosti. Vodstva lokalnih skupnosti naj bodo davčno stimulirana, če dosegajo z lokalnim gospodarstvom polno zaposlenost prebivalstva in čimveč potrošnje na svojem območju. Lokalne skupnosti naj dobijo večja sredstva tako, da se povečuje glavarino, uredi obdavčitev nepremičnin in mrtve lastnine. Če se želi graditi nova naselja za mlade in oskrbovana stanovanja, naj se sedanji prihodek lokalnih skupnosti iz dohodnine zamenja s prihodki od DDV in trošarin. Občinski sveti želijo vabiti v svoje okolje samo bogate družine, ker dobivajo del dohodnine. To negativno vpliva na policentrični razvoj Slovenije.

- 15.3.** V Sloveniji ni primerno niti mogoče, zaradi velike zadolženosti države novega velikega proračunskega primanjkljaja, velikega števila upokojencev in vedno večjih stroškov zdravstva, zmanjševati skupni delež družbenega produkta, ki gre za skupne potrebe.

- 15.4.** Urejanje sprememb davčnega sistema glede uporabe vse dodane vrednosti, ki se ustvari v Sloveniji, mora biti načrtovano vsaj **na pet do deset let**, ker gre za postopne spremembe življenjskega načina in **za velike naložbe v trajnostni življenjski način**. Ocenjujem, da je prilagajanje in prestrukturiranje celovitega sedanjega problematičnega življenjskega načina mogoče načrtovano izvesti v razdobju okoli desetih do petnajstih let.

- 15.5.** Pobiranje davkov naj bo izvedeno tako, da je učinkovito, da se z malo stroški za davkoplačevalce in državo pobere čimveč davkov. Prouči naj se možnost, da je DDV obvezen za vse poslovne subjekte.

Vsa nakazila v davčne oaze naj se obravnava kot davčno nepriznane stroške. EU naj dosledno ukine vse davčne oaze in sankcionira poslovanje vseh preko davčnih oaz.

- 15.6.** Večino potrebnih sprememb je mogoče izvesti, če jih bodo izvajale vse države Evropske skupnosti. Veliko pa lahko naredi Slovenija sama za sebe in svojo korist.

Tista družba, ki bo prednjačila v prestrukturiranju sedanjega davčnega sistema in ga prilagodila trajnostnemu načinu življenja, bo hitreje prilagodila in prestrukturirala svoje proizvodne potenciale na nove trajnostne donosne programe in bo zato povečala svojo mednarodno konkurenčnost.

- 15.7. Ustvarjalnost:** Inovacije in avtorska dela naj se obdavčuje vsaj 50% manj, kakor je obdavčeno delo.

- 15.8. Poslovođenje:** Davčno naj se bistveno razbremeni prihodek poslovnih oseb, ki ga dosegajo z udeležbo na dobičku. Taka davčna ureditev naj velja samo za člane poslovdstev, ki prejemajo osnovno plačo do višine treh povprečnih plač v gospodarstvu, toda njihova udeležba na izplačilu dobička naj bo neomejena in le zadeva dogovora organov družb in poslovnih oseb. Če ta prihodek vlagajo v podjetje kot kapital in s tem kapitalom ne razpolagajo do upokojitve, naj bo ta del prihodka 100% davčno neobremenjen. Tista izplačila dobička, ki se izplačajo pa naj bodo normalno obdavčena.

- 15.9. Partnerstvo:** Zaposleni naj množično prejemajo stimulacijo kot udeležbo na delu dobička. Če se želi bistveno povečati ustvarjalno moč podjetij, se mora čim več mezdnih strokovnjakov in delavcev preobraziti v podjetniško odgovorne partnerje tako, da doseže njihova udeležba na dobičku gospodarske družbe ali zadruga vsaj okoli ene tretjine mase enoletnih plač. Svetovne in naše izkušnje kažejo, da se mezdni zaposleni spremenijo v aktivno lojalne in podjetniško odgovorne osebnosti, če so močno odvisni od poslovne uspešnosti gospodarske družbe. Če investirajo prejemek iz dobička v podjetje, v katerem delajo ali drugo podjetje in kapitala ne odtujijo do upokojitve, naj bodo za tak prejemek 100% oproščeni plačila davkov in prispevkov. Tisti del dobička, ki se izplača in potroši naj bo davčno normalno obremenjen.

Najbolj ekonomsko in socialno so uspešna v razmerah informacijske družbe, družbe storitev v Sloveniji in svetu partnerska podjetja, npr. Domel, Huawei, Cosylab, Dewesoft. Zelo hiter prehod na trajnostni produkcijski način je mogoč le, če se bo velika večina mezdnih delavcev preobrazila v ustvarjalne in podjetniško odgovorne osebnosti in bodo nase prevzemali soodgovornost za usodo podjetij in bodo delili z njimi svojo usodo. Ko bo šlo podjetju dobro, bodo nagrajeni z dodatnimi prihodki, ko mu gre slabo, bodo vsi stisnili pas in garali na osvajanju novih proizvodnih programov.

Aktivna generacija, ki je v Sloveniji oropana svoje bivše zasebne družbene lastnine, bi lahko z rešitvijo, ki jo predlagam z dopolnitvami zakona o udeležbi delavcev na dobičku ponovno od generacije tajkunov, ki odhajajo v pokoj, prevzemala vodilno vlogo v podjetjih.

- 15.10. Kapital:** Kapitalsko varčevanje in tveganje naj bo davčno manj obremenjeno kakor mezno delo. V primeru, da poslovni subjekt svojim meznim delavcem in partnerjem izplačuje okoli ene tretjine mase plač kot udeležbo na dobičku in se ta izplačila reinvestirajo v gospodarsko

družbo ali zadrugo kot kapital, naj znaša za izplačani delež dobička davek na bruto dobiček 12%. Za druge poslovne subjekte je davek 21% primeren. Dosedanje razvojne in naložbene olajšave imajo dobre rezultate in jih je treba obdržati. Če družba zadržuje dobiček in ga namenja za investiranje in odpira delovna mesta je povsem v redu, če je najnižja realna davčna stopnja na bruto dobiček ne 7%, temveč npr. 1%. Zlasti izvozno gospodarstvo mora zelo veliko investirati v osvajanje novih trajnostnih proizvodnih programov. Zato je bil dosedanji obseg davčnih olajšav za raziskave in investicije smiseln.

Zniža naj se davčna obremenitev izplačevanja dobička vsaj na 20% in izplačila dividend bivšim zaposlenim ko postanejo upokojeanci na 10%.

Obdavčuje naj se samo dobiček, ki je bil že ustvarjen v preteklem poslovnem letu. Akontacije davka na mogoči dobiček naj se ukinejo.

Kapital naj bo nizko obdavčen, sicer odteka v davčne oaze. Če bi se davčne oaze ukinilo, bi se lahko tudi kapital obdavčevalo približno tako kot plače.

Vlaganja pravnih in fizičnih oseb v javne zdravstvene ustanove, negovalne bolnišnice naj predstavlja davčno olajšavo za donatorje.

Nepremičnine kot kapital bo treba postopno bolj obdavčevati zato, da jih bodo lastniki smotrno uporabljali. Nedelujočo mrtvo lastnino naj se obdavči zato, da se lastnika prisili, da jo aktivira ali pa proda aktivnemu lastniku.

- 15.11. Mezdno delo:** Dvigniti je treba neto izplačilo najnižjih plač tako, da bodo vsa višja od neto prejemkov na nivoju minimalne plače. Zato se morajo močno znižati prispevki in davki za vse zaposlene, ki prejema plačo nižjo od povprečne plače. Plače boljše plačanih mezdni delavcev naj se razbremeni tako, da bodo neto prejemki višji kot pri konkurenčnih evropskih družbah.

Obdavčitev meznega dela naj s prispevki in dohodnino tudi pri najvišjih plačah ne presega 40% obremenitev v primerjavi z neto izplačilom.

- 15.12. Mlajši upokojeanci** so večinoma še vedno sposobni za delo. Dosežena pokojnina naj bo nedotakljiva pravica. Če upokojenec dela, naj plačuje davke in prispevke tako, da se polni predvsem pokojninska in davčna blagajna ter večji bodo prilivi v proračun iz dohodnine.

Taka davčna politika bo povečala kupno moč prebivalstva. Povečalo se bo povpraševanje in omogočalo vlaganje v trajnostno preobrazbo stanovanj, nakup električnih vozil itd..

- 15.13. Poraba:** Nobenega razloga ni, da ne bi v Evropi dvignili DDV na nivo okoli 30%. DDV na trajnostne dobrine pa naj znaša le 8%. Na lokalno pridelano hrano naj bo DDV 1%. Na vlaganje v preobrazbo zgradb v energetske samozadostne zgradbe in urbano vrtnarjenje naj znaša DDV 1%. Slovenija lahko takoj uvede DDV na nivoju 25% tako, kot je to že zdavnaj storila Danska. Če bi bilo potrebno, bi veljalo zaradi višjih položnic upokojeancem izplačati tudi draginjski dodatek.

15.14. Ekološko škodljiva poraba: Bistveno naj se poveča obremenitev porabe fosilnih energentov, zlasti v prometu z obdavčitvijo emisij CO₂, emisij metana in prašnih delcev ter drugih škodljivih emisij in sicer z višjim DDV in višjimi trošarinami in cestninami. Visok naj bo DDV na težko razgradljive proizvode.

V primeru, da zaradi manjše porabe nafte in plina svetovne cene padajo, naj se z višanjem trošarine konstantno končna cena naftnih derivatov in plina v naslednjih desetih letih za državljanke EU postopno povišuje.

DDV in trošarina na uporabo plina v prometu naj bo za 50% nižja od DDV na bencin in diesel gorivo.

Taki ukrepi so realno mogoči le, če se za njih odloči vseh 28 članic EU.

Ukini naj se državno subvencioniranje fosilne energetike.

15.15. Ekološko neprimerno je plačevanje stroškov prihoda na delo in z dela. Primerno bi bilo to pravico postopno v npr. razdobju desetih let ukiniti. Davčno velja tako spodbujati preseljevanje družin v bližino delovnega mesta.

15.16. Cena elektrike je v Sloveniji tako nizka, da se porabnikom ne izplača energetske varčevati. Isto velja za vodo iz pipe. Z večjimi trošarinami na elektriko in vodo je npr. mogoče zbrati sredstva, ki se jih sedaj zbere s pobiranjem zasebnih sredstev za dopolnilno zdravstveno zavarovanje. Taki davčni ukrepi bodo povečali nameščanje brezogljicnih sončnih elektrarn in vgradnjo velikih rezervoarjev za deževnico.

15.17. Donacije in socialna politika: Bistveno je treba povečati sredstva EKO sklada in Podnebnega sklada. V razpisnih pogojih naj se nudi za vse trajnostne naložbe prejemnikov denarne socialne pomoči 100% donacije

15.18. Pokojninska in zdravstvena blagajna: Odpovedati se je treba dogmi, da se bosta ti dve blagajni še najprej financirali samo iz prispevkov zavarovancev. To ni realno. Gre za solidarnost vseh prebivalcev. Zato naj se del DDV-ja in ekoloških davščin uporabi kot dolgoročno načrtovani redni prihodek obeh blagajn. Monopolna javna podjetja naj del dobička usmerjajo v zdravstveno ali pokojninsko blagajno. Demografski sklad ne bo mogel polniti vrzeli omenjenih blagajn. Njegove prejeme je mogoče močno povečati, če bi ustanovili sklad tveganega kapitala, saj znaša povprečen donos takega sklada okoli 30% na vloženi kapital. Nekaj podržavljenih podjetij bi se moralo vrniti nekdanjim nacionaliziranim samoupravljavcem.

15.19. Zelena davčna reforma bo spodbujala zasebne naložbe v energetske sanacije zgradb, v energetske samooskrbne novogradnje, v nakupovanje električnih vozil in manj energetske potratne bele tehnike. Cilj zelene davčne reforme je uporaba vsaj 20 milijard zasebnega kapitala in bančnih depozitov za naložbe v trajnostno preobrazbo našega načina življenja. Tako se ustvari veliko notranjega povpraševanja in polna zaposlenost. Zelena davčna reforma vseh članic EU pa pomeni za slovensko industrijo veliko zdravo povpraševanje.

16. Spremembe zakona o udeležbi delavcev pri dobičku

Zakon o udeležbi delavcev pri dobičku, ki velja od leta 2008, se premalo uporablja. Zakon ureja vprašanje na podoben način, kakor to počno druge evropske države, ki davčno nagrajujejo zaposlene, če se ustvarja čim večji dobiček in če se vsaj nekaj let zaposleni odločijo, da pripadek dobička pustijo podjetju.

Krizno stanje, ki ga povzročajo podnebne spremembe in pandemija virusa Covid-19, terjajo občo mobilizacijo vseh ustvarjalnih človeških potencialov zato, da se doseže ekonomska zelena preobrazba, da zaščitimo sebe, rastlinje in živali pred neprijaznimi podnebnimi spremembami. Ker je svetovna praksa pokazala, da so partnerske družbe razvojno, ekonomsko in socialno najbolj uspešne, naj končno slovenski politiki podprejo preobrazbo mezdnih zaposlencev v odgovorne, ustvarjalne partnerje.

Če bi želeli doseči večje povečanje družbenega bruto produkta in produktivnosti ter polno zasedenost proizvodnih zmogljivosti, bi veljalo dopolniti določbe Zakona o udeležbi delavcev pri dobičku z naslednjimi rešitvami:

1. Zakon naj se glasi: »Zakon o udeležbi zaposlenih pri dobičku«
2. V 1. členu in zatem v celem zakonu naj se govori o delojemalcih ali zaposlenih, ne le o delavcih.
3. V 1. odstavku 2. člena naj se uporaba zakona razširi tudi na zadruga in vse zavode oziroma organizacije, ki izkazujejo dobiček ali presežek prihodka nad odhodki
4. V 2. členu naj se doda nov drugi odstavek, v katerem naj se določi, da se ta zakon obvezno uporablja v vseh gospodarskih družbah in zadrugah ter zavodih, ki so nekoč poslovali z družbenim kapitalom in v sedanjih državnih podjetjih in zavodih.
5. Spremeni naj se 2. odstavek 2. člena tako, da naj se davčne ugodnosti omeji le na vrednost letnih 33% bruto plač. O vprašanju deleža dobička, ki pripada posameznemu delojemalcu, naj odločajo lastniki.
6. V bivših zasebnih samoupravnih podjetjih, ki so bila leta 1990 in 1992 podržavljena, naj se trenutno zaposlenim izplačuje del dobička najmanj v skupni vrednosti 33% bruto bruto plač preteklega poslovnega leta tako, da se za 70% vrednosti upošteva višina prejete plače, 30% pa se razdeli med tiste zaposlene, ki so največ prispevali k poslovni uspešnosti podjetja o čemer odloča poslovodstvo.

Najmanj 70% prejemka morajo zaposleni reinvestirati v obliki kapitala ali trajne vloge v podjetje, v katerem delajo, 30% pa naj predstavlja izplačilo na podlagi poslovne uspešnosti. Na vsa izplačila dobička, ki se uporabijo za vlogo kapitala, naj se ne plača prispevkov niti davka na dohodnino pod pogojem, da zaposleni s pridobljenim kapitalom razpolagajo šele po

upokojitvi. Kapital lahko vlagajo v druge pravne osebe, vendar ga ne smejo odtujiti do upokojitve.

Trenutno zaposleni v bivših samoupravnih podjetjih naj imajo pravico, da v naslednjih desetih letih kupujejo kapital po nominalni vrednosti osnovnega kapitala s ciljem, da vsak zaposleni vplača v desetih letih vsaj kapital v vrednosti ene svoje letne neto plače. Tako lahko mlada delovno aktivna generacija postopno prevzame kontrolo v svojih podržavljenih podjetjih.

Po desetih letih od uveljavljanja te spremembe zakona pa naj velja, da zaposleni kapital pridobivajo tako, da se upošteva leta službovanja. Poleg nominalne cene kapitala naj za vsako leto dosežene delovne dobe plačajo dodatno tudi eno štiridesetino knjigovodske vrednosti zadržanega kapitala.

Namesto, da se politiki zavzemajo za povečano vlogo državno kapitalističnega demografskega sklada in s tem povezane velike koncentracije politične moči pri eliti partitokratskega razreda, bi bilo bolje, da upoštevajo dosežke partnerskih družb (npr. Domel) v katerih že danes prejeta dividenda za upokoјence te družbe predstavlja pomembno dopolnilo k pokojnini..

7. V 1. točki 6. člena naj se črta zadnji stavek, ki ne dopuščā, da bi bili pri udeležbi na dobičku udeleženi tudi člani posloводства, prokurist in izvršni direktorji. To so mezdni delojemalci. Ravno od teh oseb je največ odvisno, kako donosno bo podjetje. Ocenjujem, da se Zakon o udeležbi na dobičku zelo malo uporablja, ker te osebe ne smejo koristiti davčnih ugodnosti. Čimveč zaposlenih naj v toku aktivne delovne dobe privarčujejo vsaj kapital v vrednosti ene ali dveh letnih plač in iz tega kapitala prejema dodatni prihodek oziroma drugo pokojnino v času po upokojitvi.

Predlagam pa, da lahko 75% davčne ugodnosti člani posloводства uživajo le, če s pridobljenim kapitalom razpolagajo šele po petih letih, odkar so prenehali opravljati funkcijo in 100% olajšave, če s tem kapitalom razpolagajo po upokojitvi.

8. 6. točka 8. člena naj se spremeni tako, da dopuščā uporabo podpisane pogodbe že za pretekla leta. Če se jo podpiše v letu 2021, naj se jo lahko uporablja za poslovne rezultate leta 2020.
9. V Zakonu naj se celotno poglavje »Registracija pogodbe« oziroma člani 21. do člena 26. Izpusti. Ta formalnost ni potrebna. Vprašanje nadzora naj se uredi tako kot to velja za druge davčne olajšave oziroma tako kot določā 27. člen Zakona.
10. Črta naj se 1.odst. 9. člena, ki določā, da mora statut ali družbena pogodba obvezno določāti pravico do udeležbe zaposlenih pri dobičku. Zadoščā naj že sklep skupščine tako kot določā 2.odst. tega člena.
11. 3.odst. 31. člena in 3.odst. 32. člena in 4.odst. 33.člena. Doda naj se besedilo: Davčna olajšava v višini 100% se lahko uveljavi v tistem letu v katerem je pravna oseba sprejela sklep o udeležbi zaposlenih na dobičku.

S pridobljenimi sredstvi v obliki kapitala lahko zaposleni izplačajo osebe, ki so ustanovile družbo ali so imele doslej kontrolni delež kapitala ali pa vložijo sredstva tudi v nova podjetja ali finančne institucije.

17. Prehajanje voditeljstva družb na aktivno generacijo

Zakon o dohodnini

- 17.1.** Naložbe rezidentov v energetske varčevanje, energetske brezogljeno samooskrbo in samooskrbo z zdravo hrano, zadrževalnike deževnice ali vode naj se uveljavlja kot davčno olajšavo.

V Zakonu o dohodnini bi veljalo spremeniti 3. točko 19. člena, ki obravnava darila, ki so izvzeta od dohodninske osnove.

Darila delodajalca delojemalcu so sedaj podvržena plačilu dohodnine. Predlagam naslednjo rešitev:

»Če delodajalec podari kapital delojemalcu in se delojemalec zaveže, da bo v isti organizaciji delal še najmanj 10 let in podarjenega kapitala ne bo odtujil do upokojitve, se tako darilo ne upošteva pri najavi letnega prihodka, ki se obremeni z plačilom prispevkov kot plača in s plačilom dohodnine«.

Taka ureditev bi olajšala prenos podjetja na mlado aktivno generacijo zaposlenih zlasti pri družinskih podjetjih, v katerih ustanovitelji nimajo potomcev, ki bi želeli ali zmogli nadaljevati podjetniško pot staršev.

Predlagana ureditev bi tudi olajšala pridobivanje delnic po mladi zaposleni aktivni generaciji zlasti v vseh bivših podržavljenih zasebnih samoupravnih podjetjih saj bi mnogi vodilni delavci del svojega kapitala prenesli s podaritvijo ali bi ga prodali po nizki ceni svojim naslednikom ker se zavedajo, da bodo v času upokojitve uživali prilive iz dobička podjetja, ki so ga vodili in ustvarjali desetletja, v povprečju naslednjih 24 let le, če bodo za njimi podjetje upravljali, kontrolirali in poslovali izjemno sposobni in pošteni sodelavci..

18. Avtorstvo

Dr. Gojko Stanič je 2. septembra 2020 poslal slovenskim razumnikom in ekološkim gibanjem prvo varianto gradiva za javno razpravo z nazivom »Slovenske naložbe za trajnostni način življenja«.

Teoretske obrazložitve predlaganih ukrepov so objavljene v mojih knjigah »Načela sreče« 2010, »Moč svobode«,2019 in »Sonaravni vrt na strehi«,2012. Knjige so objavljene na www.suligreen.com

Do srede 20. septembra sem prejel konkretne dopolnitve besedila gradiva od mag. Črtomirja Remca točke 3.11. in 3.12., 4.13., in zadnja dva odstavka poglavja 14. in elektroinženirja g. Petra Pikla 2. In 3. Odstavek točke 4.7., ter točki 11.3. in 11.4., ki sta jih napisala Franci Keber in Vid Brataševc so vse vključene v besedilo. Obsežen komentar s pojasnili in predlogi je prejel od mag. Andreja Mervarja glede odnosa med zasebnimi fotovoltaičnimi elektrarnami in javnim elektroenergetskim sistemom.

Predlogi so upoštevani v novem besedilu z dne 24.9.2020. Posamične predloge ali informacije, ki sem jih upošteval ali vključil v končno besedilo so dali:

- Prof.dr. Peter Glavič, namestnik predsednika Slovenskega razvojnega sveta, kemik in ekonomist, veliko predlogov
- Akademik dr. Igor Emri, glede odnosov med nosilci velikih izumov in tveganim kapitalom ter o ArtSkin obližih ter izjemno učinkoviti zvočni izolaciji (ASI).
- Mojca Wendramin glede donacij EKO sklada socialno šibkim družinam,
- dr. Mark Pleško glede začetka delovanja fuzijske elektrarne in graditve Protonskega regijskega centra za obsevanje raka.
- Prof.dr. Franc Pohleven glede uporabe lesa in ponora CO₂ v trajne lesene izdelke
- Dejan Rengeo, agronom, pionir na področju proizvodnje in uporabe industrijske konoplje ter naložb v celovito verigo ter pomanjkanju slovenskega tržišča.
- Bojan Šušterič glede odklonilnega mnenja občinskih svetov do naseljevanja mladih družin in ostarelega prebivalstva
- Prof.dr. Stane Pejovnik glede sežigalnice odpadkov in perspektivnih novih zelenih industrij
- Nikola Petrovič, strojnik, glede skupnih zemeljskih zalogovnikov toplote
- Jolanda Lešnik in Peter Golob, glede lesene gradnje in PHPP ter LCA analize
- Dušan Gvozdič glede združnega organiziranega povezovanja in poslovanja sončnih elektrarn
- Katja Arhar arhitektka, glede trajnostne arhitekture
- Stane Rozman glede sodobnih nukleark
- Prof.dr. Ludvik Toplak glede vrnitve družbene lastnine mladi aktivni generaciji
- Ivan Simič pravnik, glede poenostavitve davčnega sistema
- Janez Podobnik zdravnik, glede opuščanja plastične in uporabe steklene embalaže
- Irena Rotar glede industrijske konoplje, lana in volne
- Dr. Bruno Dujič glede visoko zmogljive robotizirane lesno predelovalne industrije
- Sonja Lokar, sociologinja
- Dr. Robert Dominjko, o baterijskem centru in industrijski proizvodnji izpopolnjenih litionskih baterij
- Goran Miličević, trajnostne večnadstropne poslovne zgradbe
- Prof.dr. Matjaž Valant, hranilnik elektrike v trdi snovi

Vsi omenjeni soavtorji in sodelavci in še precej drugih je ocenilo, da iščemo rešitve v pravi smeri. Upoštevamo tako veliko število strokovnih, znanstveno verodostojnih virov, da bi seznam več stokrat presegel obseg besedila.

Predlog te študije sem 22.9.2020 poslal na številne državne, politične in civilno družbene inštitucije.

V zadnjih mesecih se je vlada ukvarjala predvsem s epidemijo. Pripravlja se Načrt za okrevanje in odpornost. Odprto je vprašanje kako čim bolje uporabiti sredstva, ki jih EU namenja naši državi. Oživile so razprave o smiselnosti enotnega plačnega sistema, o problemih javnih razpisov.

V stanovanjski zadrugi SULIGREEN, zadruga za trajnostno prebivanje, z.o.o. se je v decembru 2020 uspešno zaključili razvojno delo na prototipu trisobne lesene pasivne in energetske aktivne ter prehransko samooskrbne hiše.

V tretji verziji smo dodali naslednje nove točke:

Točka 2.11. drugi odstavek o oskrbovanih partnerskih hišah in stanovanjih

Točka 2.12. Preobrazba javnih zavodov v partnerske organizacije

Točka 4. Prvi odstavek o načinu uporabe sredstev EKO sklada

Točka 7.10. o socialnih podporah v obliki vrtov

Točka 12.2. o partnerstvu in delu na domu

Točka 14.2. Uporaba sredstev »Načrta« za okrevanje in odpornost

Točka 14.8. o javno zasebnem partnerstvu za energetska sanacijo zgradb

Besedilo »Slovenske naložbe za trajnostni način življenja« so doslej uspeli pregledati oziroma ga obravnavajo naslednji javni funkcionarji ali njihovi sodelavci:

- Direktor direktorata za lesarstvo g. Danilo Anton Ranc
- Minister Jože Podgoršek
- Državna sekretarka Monika Kirbiš Rojs,
- Sodelavec v kabinetu predsednika vlade RS Andrej Hoivik
- Direktor direktorata za socialne zadeve Valentina Vehovar
- Sodelavec predsednika RS akademik Boštjan Žekš
- Evropski poslanec Franc Bogovič
- Predsednik odbora za finance Državnega zbora Robert Polajnar
- Poslanec Jože Lenart
- Pismo podpore je poslal direktor Stanovanjskega sklada RS.

Na podlagi tretje verzije besedila smo se pogovarjali z direktorjem direktorata za lesarstvo Danilom Antonom Rancem in s poslanci Jožetom Lenartom, Nikom Prebilom, Robertom Polajnarjem, Ivanom Hršakom, Mihaelom Prevcem, Bojanom Podkrajškom, Borisom Doblekarjem, Violeto Tomič, Francem Trčkom.

Na podlagi teh pogovorov in člankov, ki obravnavajo uporabo sredstev EU sem pripravil četrto varianto tega besedila in amandmaje na besedilo »Načrta za okrevanje in odpornost«.

Poslancem, ki se jim zdi zlasti uporaba slovenskega lesa za doseganje podnebne nevtralnosti in gradnja z lesom smiselna, bom predlagal, da vložijo amandmaje, ki sem jih pripravil v odboru Državnega zbora za evropske zadeve.

O tako pomembni zadevi bomo organizirali splošno ljudsko razpravo zlasti z mladino s ciljem, da se našo vizijo doseganja podnebne nevtralnosti do leta 2030 osvoji tako v Sloveniji, v EU in pri drugih članicah OZN.

Vsakdo je vabljen, da predlaga nove še boljše rešitve za proces preobrazbe v trajnostno družbo.

Vlogo glavnega avtorja in redakcije besedila bom opravljal z vso odgovornostjo in v zaščito ciljev, ki jih zastavljamo.

Glavni avtor: prof.dr. Gojko Stanič, univ.dipl.prav. in politolog, ekoist

Priloga

TRAJNOSTNI NAČIN PREBIVANJA

Človeštvu se ne piše dobro!

Sodobna tehnološka civilizacija nam v razvitih delih sveta omogoča živeti udobno, kakovostno življenje. Živimo z bogastvom materialnih dobrin razsipno potrošniško življenje. Udobje nas uspava. Mnogi so prepričani, da se nam ne more zgoditi nič hudega.

Vendar se z industrijsko pridelano hrano počasi a zanesljivo zastrupljamo. Plodnost moških je upadla za 60% v 50 letih! Delež nadpovprečno debelih ljudi se je izjemno povečal.

Ker velike države odlašajo cilj doseganja podnebne nevtralnosti, tako Kitajska do leta 2060, podpisnice Pariškega sporazuma do leta 2050, bomo doživljali vedno hujša neurja z debelo točo, udarce organskih vetrov, zmrzali v pozni pomladi, žledolome itd.. Če se nenadoma sprosti metan, ki je zamrznjen v sibirski permafrost, lahko pride do izjemno hitrega segrevanja ozračja. Problem je, da človeštvo ob taki nenadni spremembi ne bo zmoglo ponovno vzpostaviti vsaj sedanjega podnebne stanja.

Utemeljeno pričakujemo, da se bo ozračje še naprej intenzivno segrevalo. Nam v Sloveniji pretijo siloviti gozdni požari. Letos so jih doživeli v gozdnem Oragonu, ki ima hladnejša poletja kot jih imamo mi.

Civilizacije so že propadle in to predvsem zaradi subjektivnih napak v mišljenju, napačne družbene organiziranosti, prenaseljenosti itd.. Tudi naše 7,7 milijardno človeško občestvo lahko propade.

Generalni sekretar OZN Antonio Guterees terja, da vse države razglasijo »izredne podnebne razmere«. Govori o samomoru človeštva.

Trajnostni način prebivanja

Manjši del svetovnega prebivalstva se že danes zaveda, da je nujno živeti na trajnostni način. Taki se samoorganiziramo v zadrugah SULIGREEN zato, da bomo v naših bivališčih razvili tehnološke rešitve, ki nam bodo omogočile preživeti hude čase, ki so pred človeštvom.

Domove si bomo zgradili ali preuredili tako, da bomo v njih prebivali zavarovani pred neljubimi vremenskimi pojavi. Samooskrbeli se bomo s čisto vodo in čistim zrakom. Zaščitili bomo rastlinje na našem vrtu pred vremenskimi nevšečnostmi. Uživali bomo le povsem zdravo eko hrano. Za vse energetske potrebe zgradb in osebnih vozil se bomo samooskrbovali predvsem z uporabo sončne energije.

Tako opremljeni in varni bomo preživeli. Zadruga Suligreen z.o.o. bodo v svetovnem merilu opravljale vlogo sodobne Noetove barke s ciljem, da se postopno vsi ljudje nanjo vkrcajo.

Ustanovitelji zadruga SULIGREEN z.o.o. smo razvili celovite idejne zasnove trajnostnega načina prebivanja v lesenih pasivnih hišah in večstanovanjskih zgradbah in tako družbeno organiziranost, ki omogoča optimalno kombinacijo dobrih plati mestnega in podeželskega načina prebivanja. V mestih bo kmalu živelo že več kot 70% vseh prebivalcev. Omogočamo dvig kakovosti življenja, zlasti mestnega prebivalstva, ob nižanju življenjskih stroškov ter izdatnem zmanjševanju ekološkega onesnaževanja planeta Zemlje. Svetovnemu kapitalu nudimo boljše donose na vloženi kapital kakor ga nudijo fosilni proizvodni programi.

1. Zdrava, sveža eko hrana – boljše zdravje

Stanovalec se omogoča zanesljivo samooskrbo z zdravo, svežo, sonaravno pridelano eko-hrano skozi vse leto. Za najmanj en mesec se poletno vrtnarsko sezono podaljša v spomladanske in jesenske mesece.

Na eno osebo se lahko pridelata okoli 30 kg krompirja ali sladkega krompirja, 5 kg graha, fižola in drugih stročnic v suhem zrnju, 140 kg raznovrstne zelenjave in dišavnice, 65 kg sadja, 16 kg jagodičja, 20 kg grozdja, 1,5 kg šitak.

Rastlinje je zaščiteno proti toči, pozebi, orkanskem vetru, poplavam in dolgotrajni suši.

S hrano, ki je ni mogoče pridelati v mestu oskrbujejo stanovalce lokalni eko kmetovalci tako, da dobavljajo vnaprej naročene količine neoporečne ekohrane, tako mesa, rib, žitaric, oreščkov in drugega. Tako se omogoča popolno oskrbo družin, podjetij in zavodov s kvalitetnimi povsem zdravimi živili. Kupljena lokalno pridelana biohrana stane stanovalce približno toliko kot podobna industrijsko pridelana hrana. Poje se manj rdečega mesa, več pa rib, z beljakovinami bogatih stročnic in precej več sveže zelenjave, jagodičja, sadja, oreškov, meda in gob.

Zdravo prehranjevanje dolgoročno pozitivno vpliva na počutje, zdravje in na podaljševanje aktivne delovne dobe. Sveža solata je najboljši probiotik.

Družbena organiziranost članov -zadružnikov določa pravila vrtnarskega ravnanja tako, da se ne dela škodo sosedom.

2. Energetska samooskrba

Na podlagi sončnega sevanja se pridobiva toploto in elektriko za vse gospodinjske naprave, za ogrevanje in hlajenje ter rekuperacijo zraka ter za osebna električna vozila, lahko pa tudi za toplotno črpalko. Zgradbe so energetske aktivne. S shranjevanjem elektrike v stacionarnih baterijah in v baterijah električnih vozil ter z izmenjavo lastne elektrike z javnim elektrodistribucijskim omrežjem se zagotavlja povsem zanesljiva oskrba z elektriko. Cena baterij je zaenkrat zelo visoka.

Stanovanci bodo hodili v službo ali šole predvsem peš ali s kolesi ali bodo uporabljali javna prevozna sredstva ali pa bodo uporabljali predvsem električna kolesa in druga lahka električna prevozna sredstva.

3. Udobno počutje in izjemna varnost

Zgradbe bodo iz lesenih križno lepljenih plošč ali drugačne lesene konstrukcije. Lahko so iz drugih naravnih materialov, ki dihajo in nudijo prijetno bivalno okolje. Zgradbe ustrezajo zahtevam pasivne gradnje, saj je poraba energije potrebne za ogrevanje nižja od $> 15 \text{ kWh/m}^2$.

Družbena organiziranost predvideva možnost nemotenega toda v odnosu do sosedov nemotečega dela na domu, kar zmanjšuje poslovne stroške in zmanjšuje stroške prevoza na delo in z dela.

Zgradbe so lahko vrstne hiše, samostojne hiše ali več nadstropne, ki vse nudijo izjemno protipotresno, protipožarno, protivetrno, protivlomno, protipoplavno varnost.

Arhitekturne rešitve omogočajo zaščito intimnosti družinskega življenja ter razvoj dobrega zaželenega sosedstva. Zadosti daleč in primerno blizu lahko sobivajo babice in dedki ter vnukinje in vnuki.

Notranja neto višina prostorov bo najmanj 250 cm in vrat vsaj 208 cm. Če bi se spremenilo predpise in lokacijske informacije bi raje gradili stanovanja z notranjo višino stropov vsaj 280 cm in notranjo

višino vrat z vsaj 240 cm, ker to ustreza vse večjemu deležu visokih oseb ter povečuje količino zraka in sončnega sevanja v prostorih.

Vgrajujejo se materiali, ki se lahko reciklirajo. Ves les bo na suhem tako, da bo življenjska doba zgradbe in gredic več stoletna. Vgrajujejo se le zelo kvalitetni zdravi in varni materiali. Garancijski roki bodo dolgi. Zelo ugodna je ekološka bilanca vgrajenih materialov.

Zgradbe Suligreen so CO₂ aktivne. V njih se za stoletja shranjuje več CO₂ kot se ga porabi v proizvodnji hiš, pri uporabi in razgradnji.

4. Ponudba

Hiše in stanovanja imajo eno ali več spalnic oziroma otroških sob, dnevni prostor s kuhinjo in jedilnico, ki je večino leta združen z ložo, poleti pa tudi z zunanjim vrtom v enovit velik bivalni prostor. Bivališče ima kopalnico in v tri in več sobnih stanovanjih še mali WC, utility-shrambo, veliko ložo, ki je usmerjena proti jugu in ropotarnico (večnamenski prostor-skladišče).

Če ima hiša vrt z gredicami na strehi, se pod fotovoltaičnimi paneli lahko naredi velika delovna soba velikosti 20m² za delo na domu.

Če so gradbene parcele dražje kot 400 evrov/m² ali se izdelata tudi delovna soba na strehi, je ekonomsko smiselno zgraditi hišo z gredicami na strehi. Če je gradbena parcela cenejša, se vrt poveča in na njem postavi tudi visoke gredice.

Vse rastlinje je zaščiteno z mrežo proti toči in z razpršilci vode proti zmrzali.

Avtomatsko kapljično namakanje, iz lastnega velikega rezervoarja deževnice, omogoča uspevanje rastlinja tudi ob dolgotrajnih sušah ali v odsotnosti stanovalcev.

Vrata so široka 90 cm. V vseh prostorih se lahko obračajo osebe na invalidskih vozičkih. V bivališču ni pragov.

(Podrobno o hišah v ponudbi oziroma na www.suligreen.com)

5. Več dnevnega časa za sebe

S čim večjim obsegom dela in učenja na domu se pridobi vsak dan čas, ki je potreben za pot na delo in domov za druge bolj prijetne in koristne dejavnosti. Raznovrstnost družin po poklicih, starosti in socialni strukturi ustvarja dobre pogoje za aktivno sosedstvo. Vrtnarjenje omogoča duševno sproščanje.

6. Višja kakovost življenja in nižji življenjski stroški

Cena hiš vključuje stroške projektiranja in pridobitve gradbenega dovoljenja, vso strojno in elektro opremo, fotovoltaično elektrarno za energetska samooskrbo s toploto, hlajenjem, rekuperacijo zraka, stroške nabave pohištva in bele tehnike ter stroške gredic in drugega kar se potrebuje za vrtnarjenje. Ker so bivališča unificirana in povsem opremljena se družine zlahka selijo tako, da se lahko hodi v službo ali šolo peš ali s kolesom.

Ob dvigu kakovosti življenja se lahko znižajo statistično ugotovljeni življenjski stroški v Sloveniji na osebo za okoli 143 evrov na mesec oziroma najmanj za 22% lahko pa tudi več kot 30%, zlasti če se dela na domu. Ta prihranek olajšuje odplačevanje stanovanjskih kreditov.

Številne izvirne rešitve omogočajo gradnjo trajnostnih zelenih zgradb po cenah, ki so primerljive klasični betonski gradnji, ko se običajno kupcem nudi le stanovanje z balkonom, parkirna mesta v kleti pod zemljo in malo klet.

Organizirana skupna uporaba električnih avtomobilov, skuterjev, skirojev, koles in druge opreme bo znižala družinske stroške.

Velikoserijska proizvodnja bo omogočila vrhunsko kakovost in dolgotrajnost zgradb in opreme po dostopnih cenah.

Javni stanovanjski skladi ali država ali lokalne skupnosti, ki oddajajo hiše ali stanovanja za neprofitne stroškovne najemnine, bodo pod pogojem, da bi jim država za trajnostne lesene pasivne socialne zgradbe dajala vsaj 30% donacije, lahko nudili družinam najemnikov izjemno kakovost prebivanja za realni strošek najemnine pod 4 evre na m².

Lastniki hiš ali etažni lastniki lahko trenutno dobijo za pasivno gradnjo subvencije EKO sklada v višini 135 evrov za neto 1m² hiše ali stanovanja in 20% donacije za fotovoltaično elektrarno.

Politikom predlagamo, da bi EKO sklad nudil kupcem zelenih hiš vsaj 10% donacije in 30% dolgoročnega ugodnega kredita.

7. Moralna sreča in globalna konkurenčnost

Prehod velikega dela svetovnega prebivalstva na trajnostni način prebivanja omogoča velike prihranke pri uporabi fosilnih in drugih energentov saj se samo za zgradbe porabi v Evropi okoli eno tretjino vse energije. Vsi, ki živimo na trajnostni način smo srečni zato, ker nekaj dobrega delamo tudi za svoje potomce. Ustvarjamo pogoje za soočanje človeštva z vse bolj agresivnimi podnebnimi spremembami neglede na to ali se bo ozračje segrevalo ali pa v pričakovanju mogoče male ledene dobe ohlajalo.

8. Stanovanjska zadruga SULIGREEN z.o.o.

Tisti, ki bi se odločili spremeniti sedANJI način prebivanja in se bodo odločili živeti na trajnostni način, se lahko včlanijo **v zadrugo SULIGREEN, zadruga za trajnostno prebivanje z.o.o. Ljubljana ali v lokalne zadruge po vsem svetu.**

Zadruga bo delovala globalno zato, da se pri vseh večjih mestih sveta najprej zgradi zelena naselja vsaj z 5000 prebivalci in lastnimi vrtci, šolami in drugo infrastrukturo.

V zgradbe bomo vsako leto vgraditi vsaj 1.000.000 ton slovenskega lesa in tako vezali CO₂ za stoletja. Iz tega lesa bomo letno zgradili vsaj 30.000 do 50.000 hiš ali stanovanj in ustvarili velik nov tržni kanal za sodelujoča podjetja. V Sloveniji bomo odprli na tisoče visoko produktivnih delovnih mest z visoko dodano vrednostjo.

Velikoserijska proizvodnja unificiranih hiš in zgradb bo robotizirana.

Ker zasnovani način trajnostnega prebivanja najbolj ustreza potrebam start-up podjetij, se bo prvenstveno poskušalo za tak način prebivanja zainteresirati intelektualna podjetja z zelenimi programi. Globalna zelena stanovanjsko poslovna veriga bo olajševala pospešeno globalizacijo poslovanja zelenih podjetij. Zato je delovni naslov našega projekta tudi »Zeleni inkubator«.

Zgledi najbolj vlečejo. Mestno prebivalstvo bo lahko posnemalo dosežke zelenih naselij ali zgradb in dogradilo svoje zgradbe z dodatnimi novimi trajnostnimi vsebinami.

9. Ustvarjamo svetovno milijonsko skupnost ekoistov

Slovenci lahko spremenimo način prebivanja prebivalcev v »razvitih« deželah tako, da bi v naslednjih 15- 20 letih vsaj 2 milijarde ljudi, ki danes najbolj onesnažujejo naš planet, osvojilo naš način trajnostnega prebivanja.

S tem bi dosegli:

- Višjo kakovost življenja, daljšo aktivno delovno dobo in več zdravja ob nižjih življenjskih stroških
- Polno zaposlenost dela zmožnega prebivalstva z delom na proizvodnih in storitvenih programih, ki kapitalu nudijo višje donose kot vlaganja v fosilne dejavnosti
- Pridobivanje najmanj 30% energije, ki jo človeštvo dandanes porablja na podlagi sončnega sevanja
- Z uveljavljanjem partnerskih odnosov in dohodkovnih odnosov, dominacijo srednjih družbenih delovnih slojev,
- Zmanjševale se bodo sedanje ekstremne socialne razlike, odpravljalo se bo revščino in ekološko nevdružno bogataško razsipanje. Ob sožitju in spoštovanju raznoterosti, svobode vesti in človekovih pravic se bo lažje uveljavljala ekonomska in na njeni podlagi politična demokracija.

10. Izvirno znanje

Izvirno znanje skupine soavtorjev se ščiti kot avtorsko in industrijsko lastnino. Podeljen je patent, ki velja v Sloveniji z nazivom: »Sovplivanje tehnoloških sistemov, ki omogočajo energetske samooskrbo zgradb in samooskrbo prebivalcev s sonaravno pridelano hrano«. P-201900039 25778. Postopki za mednarodno podelitev patenta se nadaljujejo. Vložena je prijava za blagovno znamko Suligreen.

11. Literatura

Teoretske obrazložitve so objavljene v knjigah: Gojko Stanič, » Načela sreče, družbene zakonitosti trajnostnega načina življenja«, junij 2010, stran 48-49, 91-94, 107-114, Gojko Stanič, »Moč svobode«, september 2011, stran 10-15,

Gojko Stanič, »Sonaravni vrt na strehi«, avgust 2012, stran 55-65, 75-77.

Več na spletni strani: www.suligreen.com

Ljubljana, dne 6.4.2021

Dr. Gojko Stanič